

Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

The Journal of Near East University Faculty of Theology

ISSN: 2148-6026 | e-ISSN: 2687-4121

Aralık / December | 2023/9/2

MÜNAFIKLARIN LİDERİ OLARAK ABDULLAH B. ÜBEY B. SELÛL

As the Leader of the Hypocrites Abdullah b. Ubey b. Selûl

NEVZAT SAĞLAM

Doç. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Siyer-i Nebi ve
İslam Tarihi, İstanbul, Türkiye

Assoc. Dr, Istanbul Medeniyet University, Faculty of Islamic Sciences, Siyer and
Islamic History, Istanbul, Turkey

saglam.nevzat@medeniyet.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-0733-8939

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Types: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 24.09.2023

Kabul Tarihi | Accepted: 25.11.2023

Yayın Tarihi | Published: 25.12.2023

Atıf | Cite as

Sağlam, Nevzat. "Münafıkların Lideri Olarak Abdullah b. Übey b. Selûl". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (Aralık 2023), 268-288. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2023.9.2.09>

Sağlam, Nevzat. "As the Leader of the Hypocrites Abdullah b. Ubey b. Selûl". *The Journal of Near East University Faculty of Theology* 9/2 (December 2023), 268-288.

<https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2023.9.2.09>

İntihal | Plagiarism

Bu makalenin ön incelemesi alan editörü, içerik incelemesi ise iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak intihal içermediği teyit edildi.

The preliminary review of this article was reviewed by the field editor and the content review was reviewed by two external reviewers using the double-blind peer-review model. It was confirmed that it did not contain plagiarism by scanning for similarity.

Telif Hakkı | Copyright

Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY- NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. Bu makale, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Lisansının hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 License.

Münafıkların Lideri Olarak Abdullah b. Übey b. Selûl

Öz

İslam'ın ve Müslümanların tarih boyunca birçok düşmanı olmuştur. Bu düşmanların en tehlikelilerinin küfür ve İslam'a düşmanlığını gizleyerek Müslüman gibi görünen münafıklar olduğunda şüphe yoktur. Münafıklar düşmanlıklarını açıkça izhar etmediklerinden İslam toplumunu içerden bir kurt gibi kemirerek çökertmeye çalışmış, İslam'a ve Müslümanlara çok büyük zararlar vermişlerdir. Mekke döneminde Müslümanlar zayıf ve güçsüz, müşrikler ise otorite ve güç sahibi idi. Bu yüzden İslam düşmanlarının, kendilerini gizlemelerine ve gizli bir faaliyet içinde olmalarına ihtiyaçları yoktu. Zira Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı açıkça düşmanlıklarını zaten sürdürüyorlardı. Bu sebeple nifak hareketi, Medine'de ortaya çıkmıştır. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti, buradaki siyasi, idari ve dini dengeleri altüst etmiştir. İslam'a yöneliş, Müslümanları güçlendirmiş ve kısa sürede Medine'de hâkim güç haline getirmiştir. Bu durum hicretin hemen öncesinde Medine'de krallık tacını giymeye hazırlanan Abdullah b. Übey b. Selûl için büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. İktidarının ve siyasi ikbalinin önünde en büyük engel olarak Hz. Peygamber'i gören Abdullah b. Übey b. Selûl, samimi bir mümin olarak ona tabi olmayı kabullenememiştir. Hz. Peygamber'e kalbinde derin kin ve düşmanlık beslediği halde açıktan düşmanlık yapmaya cesaret edemediği için Bedir zaferinden sonra İslam'a girdiğini ilan ederek Müslüman gibi görünmeyi tercih etmiştir. Hayatı boyunca nifak hareketlerinin öncülüğünü yapan Abdullah b. Übey, etrafında toplanan gönlüne imanı sindirememiş münafık denilen zümrenin reisi olmuştur. Bu çalışmada, Abdullah b. Übey'in soyu, kişiliği, onun toplum nezdindeki durumu, Resûl-i Ekrem ve İslam aleyhine yürüttüğü fitne, fesat faaliyetleri ele alınmıştır. Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara kindarlığı ve düşmanlığının sebepleri, planladığı ve içinde yer aldığı yıkıcı ve bölücü faaliyetler, bu faaliyetlerde izlediği strateji üzerinde durulmuştur. Adı nifak hareketleriyle özdeşleşmiş olan ve tarih boyunca fitne hadiseleriyle anılan Abdullah b. Übey'in, Hz. Peygamber döneminde askeri, siyasi ve sosyal olaylarda üstlendiği rol ve takındığı tavır irdelenmiştir. Başta Uhud olmak üzere Benî Mustalik ve Tebük Gazvelerinde Müslümanların dirençlerini kırarak cihattan alıkoymak, çatışma çıkararak İslâm ordusunu içten çökertmek için başını çektiği nifak hadiseleri konu edilmiştir. Yahudilerle dostluğunun bir tezahürü olarak Benî Kaynuka ve Benî Nadir Yahudilerinin Medine'den sürgün edilmelerine engel olma çabaları, sergilediği davranış ve sebepleri belirlenmeye çalışılmıştır. Hz. Peygamber'in, münafıkların lideri konumunda bulunan İbn Übey'e karşı, hem hayatında hem ölümünden sonra nasıl davrandığı ve nasıl bir strateji izlediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece önderlik ettiği nifak olaylarıyla, münafık bir liderin İslam'a ve Müslümanlara verdiği zararların boyutları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ana kaynaklarını İslam Tarihi kaynakları oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Kur'an-ı Kerim'de Tevbe, Haşr ve Bakara gibi muhtelif sûrelerde tarihi olaylarla bağlantılı olarak münafıklardan bahsedilmekte, ayrıca Münâfikûn adıyla da müstakil bir sûre bulunmaktadır. Bu sûrelerde münafıkların itikadî durumları, psikolojik ve ahlâkî bozuklukları, toplumsal hayattaki yerleri, Hz. Peygamber'e ve müminlere karşı tavır ve davranışları, ahiretteki yerleri ve mevkilerine ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Çalışmada gerekli yerlerde bu ayetlere de atıflar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Hz. Peygamber, Medine, Abdullah b. Übey b. Selûl, Nifak, Münafık.

As the Leader of the Hypocrites Abdullah b. Ubey b. Selûl

Abstract

Islam and Muslims have had many enemies throughout history. There is no doubt that the most dangerous of these enemies are hypocrites who appear to be Muslims by hiding their blasphemy and hostility to Islam. Since the Hypocrites did not openly express their hostility, they tried to destroy the Islamic society by gnawing at it from the inside like a wolf, and caused great harm to Islam and Muslims. During the period of Mecca, Muslims were weak and powerless, and polytheists had authority and power. Therefore, the enemies of Islam did not need to hide themselves and engage in secret activities. Because they were already openly continuing their hostility against the Prophet and Muslims. For this reason, the discord movement emerged in Medina. The migration of the Prophet to Medina upset the political, administrative and religious balances here. The conversion to Islam strengthened the Muslims and made them the dominant power in Medina in a short time. This situation caused great disappointment for Abdullah bin Ubay bin Salul, who was preparing to wear the crown of the kingdom in Medina just before the migration. Abdullah bin Ubay bin Salul, who saw the Prophet as the biggest obstacle to his power and political iqbal, could not accept being subject to him as a sincere believer. Although he harbored deep hatred and enmity towards the Prophet in his heart, he did not dare to openly antagonize him, so he preferred to look like a Muslim by declaring that he had converted to Islam after the victory of Badr. Abdullah bin Ubey, who has been the leader of the discord movements throughout his

life, became the head of the group called hypocrites who could not digest the faith in their hearts gathered around him. In this study, Abdullah bin Ubayy's lineage, personality, his status in society, the sedition and mischief activities he carried out against the Messenger of Allah and Islam are discussed. The reasons for his vindictiveness and hostility to the Prophet and Muslims, the destructive and divisive activities he planned and took part in, and the strategy he followed in these activities were focused on. The role and attitude of Abdullah bin Ubayy, whose name has been identified with the dissension movements and who has been mentioned with sedition incidents throughout history, assumed in military, political and social events during the period of the Prophet has been examined. In the Battles of Bani Mustalik and Tabuk, especially Uhud, the incidents of discord that he led in order to prevent the Muslims from jihad by breaking their resistance, to bring down the Islamic army from the inside by starting a conflict were discussed. As a manifestation of his friendship with the Jews, efforts to prevent the banishment of the Jews of Beni Kaynuka and Beni Nadir, his behavior and reasons have been tried to determine. It has been tried to reveal how the Prophet behaved towards Ibn Ubayy, who was the leader of the hypocrites, both in his life and after his death, and what kind of strategy he followed. Thus, it has been tried to determine the dimensions of the damages caused by a hypocrite leader to Islam and Muslims by the events of discord he led. The main sources of the study are Islamic Historical sources. However, in various surat such as At-Tawba, al-Ḥaşr and al-Baqara in The Quran, hypocrites are mentioned in connection with historical events, and there is also a separate surat al-Munâfiqûn. The verses of the Qur'an, the religious status of the hypocrites, their psychological and moral disorders, their place in social life, their attitude and behavior towards the Prophet and the believers, their place in the hereafter are given in detail. References have also been made to these verses in the necessary places in the study.

Keywords: Siyer, Prophet Muhammad, Medina, Abdullah bin Ubay bin Salul, Hypocrisy, Hypocrite.

Giriş

Dinin bir kapısından girip diğerinden çıkan çift şahsiyetli kimse olarak tanımlanan¹ münafık, yuvasına bir delikten girip başka bir delikten çıkan köstebeğe benzetilmiştir.² Münafık, en kısa tanımıyla, inanmadığı halde mümin gibi görünen kişidir.³ Münafık, diliyle mümin olduğunu açıkladığı halde kalbinde inkârı ve küfrü gizlemekte,⁴ kalbinde iman tam olarak yerleşmediğinden imanla küfür arasında bocalamaktadır.⁵ İslam âlimlerinin Kur'an ve hadislerden hareketle itikâdî ve amelî nifak şeklinde ele aldıkları nifak/münafıklık, riyakârlık, döneklilik, hainlik, ikiyüzlülük, yalancılık, aldatma, kalbi hastalıklı olma, sözünde durmama, dost gibi görünme, şirkini ve küfrünü gizleme gibi geniş bir anlam ihtiva etmektedir.⁶ Ancak zahiren mümin olduğunu söylediği halde Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'a, Resûlü'ne ve müminlere dost olduğunu iddia ettiği halde düşman olan kişinin halis münafık olduğunda İslam âlimleri ittifak etmiştir.⁷

Nifakın dereceleri olduğu gibi sosyo-psikolojik, siyasi ve ekonomik sebepleri de vardır. Sosyo-psikolojik sebepler kapsamında karakter bozukluğu, menfaatine düşkünlük, kabilecilik, eğitimsizlik, eski alışkanlık ve inançları değiştirmedeki zorluk gibi nedenler zikredilebilir. Siyasi sebepler olarak liderliği kaybetme endişesi, güçlünün yanında yer alma kaygısı; ekonomik neden olarak da maddi menfaat elde etme arzusu sayılabilir.⁸ Abdullah b. Übeyy'in münafıklığının sosyo-psikolojik ve siyasi nedenlerden kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Medine'de krallık tahtına oturacağı sırada Hz.

¹ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Râgıb İsfahânî, *Müfredatu Elfâzi'l-Kur'ân*, thk. Safvan Adnan Davud (Beyrut: Dârü'l-Kalem, 2002), 819; Geniş bilgi için bk. Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru İhyâit-Turâsî'l-Arabî, 1997), 14/244; F. Buhl, "Münâfiklar", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Maarif Basımevi, 1960), 8/800; Abdurrahman Habenneke Meydânî, *Zâhîretü'n-nifâk ve habâ'isü'l-münâfikîn fi't-târîh* (Dimaşk: Dârü'l-Kalem, 1993), 1/52-54; Sadık Kılıç, *Kur'an'a Göre Nifak* (İstanbul: Furkan Yayınları, 1982), 29-33; Ali Rıza Temel, *İslam Davası ve Münafıklar* (İstanbul: Bahar Yayınları, 1987), 9-15; Abdullah Yıldız, *Hiz. Peygamber ve Gizli Düşmanları Münafıklar* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2000), 19-32; Ahmet Sezikli, *Hiz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri* (Ankara: TDV Yayınları, 2001), 7-17; Hülya Alper, "Münafık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/564.

² İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 14/244.

³ Alper, "Münafık", 31/31/564.

⁴ Şerif Ali b Muhammed el-Cürçani, *Ta'rifat*. (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983), 245.

⁵ *Kur'an Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir*, çev. Hayreddin Karaman vd. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2004), 2/167-168.

⁶ Abdurrahman Küçük, "Münafıklık ve Dönemlik Üzerine Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/1-4 (1987), 348; Yıldız, *Gizli Düşmanları*, 26-33.

⁷ Alper, "Münafık", 31/31/564-566.

⁸ Meydânî, *Nifak*, 1/53; Yıldız, *Münafıklar*, 42-78.

Peygamber'in Medine'ye hicret sonrası Evs ve Hazrec'lerin İslam'ı benimsemesiyle bu beklentisi suya düşmüştür. Bu sebeple Hz. Peygamber'e kin ve nefret beslemiş, hayatı boyunca nifak hareketlerinin öncüsü olmuştur. Böylece tarihin sonraki nesillere miras olarak bıraktığı sepetin içinde, kötü bir örnek veya bir kambur olarak yer almıştır.⁹

1. Abdullah b. Übeyy'in Soyu

Abdullah b. Übey b. Selûl, Hazrec kabilesine mensuptur. İbn Übey, babaannesine nispetle *İbn Selûl* olarak da bilinmektedir. Selûl el-Huzâî, Abdullah'ın babası Übeyy'in annesinin adıdır. Bu yüzden Abdullah b. Übey b. Selûl denilmiştir. Selûl el-Huzâî, Mâlik b. Hâris ve Abdullah b. Übeyy'in annesidir. İbn Übey, Benî Hâris el-Hazrec'e mensup olup, Benî Avf b. el-Hazrec'in Benî Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim b. Ganm b. el-Hazrec boyundandır. Babası İbn Übeyy'in lakabı oğluna nispetle Ebu'l-Hubâb (Hublâoğulları) idi. Dedelerinden Sâlim'in karnı büyük olduğundan Avf b. el-Hazrec'e, Benî el-Hublâ denilmiştir.¹⁰ Hublâoğulları, Kubâ ile Buthan vadisi ve Su'ayb toprağının doğusunda yer alan el-Hâris b. el-Hazrec arasında bir bölgeye yerleşen Hublâoğulları'nın,¹¹ mahalleleri, Neccarogulları'yla Sâideoğulları'nın yurdunun arasındaydı.¹²

2. Medine'deki Statüsü

Abdullah b. Übey, cahiliye döneminde de Hazrec'in önde gelenlerinden olup, onun şerefi ve itibarı konusunda bir tartışma yoktu.¹³ İslam öncesinde Evs ve Hazrec arasında yapılan savaşlarda aktif rol üstlenmiştir. Serâre Günü'nde Hazrec'lerin komutanı olarak savaşmıştır.¹⁴ Hadâik denilen yerde yapılan I. Ficar Savaşı'nda da kabilesinin başında bulunmuş, Evsliler'in komutanı Ebû Kays b. Eslet'i yaralayarak Hazrec'lerin galibiyetinde etkili olmuştur.¹⁵ Bu olaylardan sonra kabilesinin idaresinde daha etkin rol almıştır.

Resûlullah, Medine'ye geldiği sırada Abdullah b. Übey, Medine halkının başkanı konumundaydı. Onun liderliği ve asaleti herkes tarafından kabul edilmekteydi. Hatta Evs ve Hazrec, ilk defa onun başkanlığında birleşmeye karar vermişlerdi.¹⁶ Bu sebeple Medine'de halk, Abdullah b. Übeyy'i beklenen kral olarak görüyor ve destekliyordu. Bir kısım zayıf görüşlü saf Müslümanlar da ona yardımcı oluyordu.¹⁷ Fakat hicretten sonra halkın İslam'a girmesi ve Hz. Peygamber'in etrafında toplanmasına paralel olarak onun itibarı zedelenmiş, kendisine olan teveccüh kaybolmuştur.¹⁸ Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden memnun olmayan Kureyşliler, İbn Übeyy'e tehditkâr bir mektup göndererek onu Medine'den çıkarmalarını veya öldürmelerini istemişlerdir. Aksi takdirde bütün güçleriyle üzerlerine yürüyeceklerini, erkeklerini kılıçtan geçirip kadınlarını esir/cariye yapacaklarını bildirmişlerdir.¹⁹ Bu meseleyi görüşmek üzere taraftarlarıyla toplandığını haber alan Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy'e Kureyş'in isteklerini yerine getirmeye kalkmaları halinde öz oğulları ve kardeşleriyle savaşmak zorunda kalacaklarını hatırlatarak kendilerinin zararlı çıkacağını belirttiğinden, İbn Übey, harekete geçmeye cesaret edememiştir.²⁰ Kureyşliler bu girişimleriyle, Abdullah b. Übeyy'in statüsünden yararlanmak istemişlerdir. Hudeybiye'de Hz. Peygamber ve ashabına izin vermeyen Mekke müşrikler, değer verdikleri İbn Übeyy'e,

⁹ Mehmet Mahfuz Söylemez, "Tarih Üzerine Notlar", *Milel ve Nihal* 4/3 (Aralık 2007), 12.

¹⁰ Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, *Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmurî (Kahire: Dâru'r-Reyyân, 1987), 2/93; Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ: Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, ts.), 1/321; Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî Vâkıdî, *Megâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1966), 1/166; Ahmed b. Yahya Belâzûrî, *Fütûhu'l-Büldân* (Beyrut: Müessesetü'l-Maârif, 1987), 125.

¹¹ Ebû'l-Hasan Nureddin Ali b. Abdullah b. Ahmed Semhudî, *Vefâü'l-vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Mustafa*, çev. İbrahim Barca (İstanbul: Siyer Yayınları, 2021), 1/242.

¹² Semhudî, *Vefâ*, 1/242.

¹³ İbn Hişam, *Sîre*, 2/226.

¹⁴ Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-tarih* (Beyrut: Dâru Beyrut, 1992), 1/662-664.

¹⁵ İbnü'l-Esir, *Kâmil*, 1/676.

¹⁶ İbn Hişam, *Sîre*, 2/226; Semhudî, *Vefâ*, 1/259; A. Schaade, "Abdullah b. Ubey", *İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1997), 1/43; İbn Hişam, *Sîre*, 2/226; Semhudî, *Vefâ*, 1/259; Meydânî, *Zâhîretü'n-nifâk*, 2/511.

¹⁷ Mahmud b. Muhammed Muhammed Mellâh, *Ta'lik ale'r-Rahiki'l-Mahtâm* (Mısır: Dâru't-Tedmiriyye, 2010), 189.

¹⁸ Meydânî, *Nifâk*, 2/511.

¹⁹ Süleyman b. Eş'as b. İshak Ezdî Ebu Davud Sicistanî, *Sünen-i Ebû Dâvud Terceme ve Şerhi*, çev. Necati Yeniel - Hüseyin Kayapınar (İstanbul: Şâmil Yayıncılık, 1991), 11/300.

²⁰ Dâvud, *Sünen*, 11/300-301; Talat Koçyiğit, "Abdullah b. Übey b. Selûl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/140.

arzu ederse Kâbe'yi tavaf edebileceğini haber vermişlerdi. Fakat oğlu Abdullah'ın, bizi her yerde utandırma uyarısı üzerine bu teklifi kabul etmemiştir.²¹

3. Resûlullah'a Düşmanlığı

Medine'ye hicret ettiğinde Hz. Peygamber'in düşmanlarının başında, Abdullah b. Übey geliyordu.²² Siyasi nüfuzunu ve istikbalini kaybetmesi, İbn Übeyy'de İslam'a ve krallığın önünde engel olarak gördüğü Hz. Peygamber'e karşı büyük bir nefret ve kin meydana getirmiştir.²³ Bu yüzden Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden hoşnut olmadığını, ilk günden düşmanca davranacağını ortaya koymuştur. Bir defasında Resûlullah, Hublâoğulları'nın (İbn Übeyy'in) evinin önüne gelmişti. Bu sırada Abdullah b. Übey, Muzahim Köşkü'nde arkadaşlarıyla oturuyordu. Resûlullah'ın kendisine misafir olmak istediğini zannederek: "Git, seni kim davet etmişse onlara misafir ol"²⁴ diyerek kaba bir davranışta bulunmuştur. Sa'd b. Ubâde: "Yâ Rasûlallah, onun sözleri seni incitmesin. Senin geldiğin bu günlerde Hazrecliler onu hükümdar yapmak istiyorlardı. Şurası benim evimdir" diyerek kendi evine davet etmiştir.²⁵ Kuşkusuz İbn Übeyy'in bu nezaketsiz davranışı, onun Hz. Peygamber'den ne kadar nefret ettiğini de ortaya koymaktadır.

Resûlullah, bir gün Üsame'yi de almış, Sa'd b. Ubâde'yi ziyarete gidiyordu. Yolda İbn Übeyy'in de aralarında bulunduğu Müslüman, Yahudi ve müşriklerden bir grupla karşılaşmıştı. Abdullah b. Revaha da bu grubun içindeydi. Resûlullah, Abdullah b. Übeyy'in kabilesi nezdindeki saygınlığını bildiğinden Müslüman olmasını arzuluyordu. Ancak Resûlullah'ı görmekten hoşlanmayan İbn Übey, merkepten rahatsız olmuş, elbisesiyle burnunu kapamıştır. Resûlullah, bineğinden inmiş, Kur'an okuyup onları İslam'a davet etmiştir. Resûlullah'ı dinleyen İbn Übey: "Ey adam! Bırak insanları. Ben senin sözlerinden ne hoşlanıyorum, ne de bir şey anlıyorum. Bu anlattıkların hak ve gerçek ise bize eziyet etme, git evinde otur, sana gelenlere anlat. Sana gelmeyenleri toplantı toplantı dolaşıp hoşlanmayacağı şeyleri anlatarak rahatsız etme" diyerek incitici bir tavır göstermiştir.²⁶ Abdullah b. Revâha ileri atılarak: "Senin, merkebin kokusundan rahatsız olduğumu görüyorum. Vallahi onun kokusu bize senden daha hoştur. Biz meclislerimize ve evlerimize Resûlullah'ın gelmesini şeref sayarız. O sözleri, bizim meclislerimize, evlerimize gel, getir. Nasihatlerinden öğüt, ibret alırız. Resûlullah'ın sözleri ve emirleri en çok sevdiğimiz sözlerdir. Çünkü onu bize Allah Teâlâ göndermiş, bizi onun vasıtasıyla hidayete erdirmiştir," diyerek karşılık vermiştir.²⁷ Orada bulunanlar arasında tartışma çıkmış, karşılıklı kötü sözler sarf etmiş, birbirlerine saldırmaya kalkışmışlardır. Yandaşlarını kaybettiğini gören İbn Übey: "Senin kölen senin hasmın olduğunda zelil olmaya devam edersin. O takdirde, seninle güreş tutanlar seni yıkarlar" diyerek mağlubiyetini ve kavminin kendisine düşman olduğunu dile getirmiştir. Resûlullah, olaya müdahale ederek tartışmanın büyümesini önlemiştir.²⁸

Resûlullah'ın canının sıkıldığını anlayan Sa'd b. Ubâde, İbn Übeyy'in küstahlığını öğrenince: "Yâ Resûlallah sen ona anlayış göster! Medine'yi teşrifiniz bize Allah'ın bir lütfudur. Allah seni bize gönderdiğinde biz ona giydireceğimiz taca boncuk diziyorduk. Biz Hazrecliler, Abdullah b. Übey için altından bir taç ve krallık elbisesi hazırlamıştık. Sizin Medine'ye hicretiniz onun hükümdarlık hayallerini boşa çıkardı. Bu yüzden size böyle davranıyor" diyerek, Resûlullah'ı teselli ederek İbn Übeyy'in psikolojik çöküntü içinde olduğunu belirtmiştir. Resûlullah da İbn Übeyy'e her zaman müsamahakâr davranmıştır.²⁹

²¹ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/605; Bedreddin Aynî, *Umdetü'l-Kârî şerhi Sahihü'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-fikr, ts.), 8/54; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* (İstanbul: Şamil Yayinevi, 1981), 6/179.

²² İbn Hişam, *Sîre*, 2/226.

²³ İbn Hişam, *Sîre*, 2/226.

²⁴ Hüseyin b. Muhammed b. Hasan Diyarbekrî, *Tarihü'l-hamis fi ahvâli enfesi nefis* (Beyrut: Müessesetu Şa'ban, ts.), 1/340.

²⁵ Diyarbekrî, *Tarih*, 1/340; Semhudi, *Vefâ*, 1/294-295; Köksal, *Tarih*, 1/22.

²⁶ İbn Hişam, *Sîre*, 2/228; Ebû'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Ahmed b. Abdüllatif Zebidî, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*, çev. Ahmed Naim, Miras Kâmil (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018), 10/128; Meydânî, *Nifâk*, 2/512.

²⁷ İbn Hişam, *Sîre*, 2/228; İsmâil b. İbrâhîm Cu'fî Buhârî, *Sahihu'l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb Buga (Dimaşk: Dâru İbn Kesir, Dâru'l-Yemâme, 1993), 5/2292, 2307.

²⁸ İbn Hişam, *Sîre*, 2/228; Meydânî, *Nifâk*, 2/512.

²⁹ Zebidî, *Buhari Muhtasarı*, 10/128-129; Meydânî, *Zâhiretü'n-nifâk*, 2/513.

4. İslamiyet'i Kabulü

Abdullah b. Übey, başlangıçta Hz. Peygamber'e düşmanlığını açıkça ilan etmek yerine gelişmeleri takip ederek bir strateji izlemeyi tercih etmiştir. Onun Müslümanlığı ilan etmesinde Bedir zaferi (2/624) etkili olmuştur. Çünkü İslam'ın en güçlü düşmanları Mekkeli müşriklerin elebaşları, katledilmiş, birçoğu esir edilmiş, Müslümanlar büyük bir zafer kazanmışlardı. Resûlullah'ın Medine'ye ganimetler ve esirlerle döndüğünü görmüş, galibiyetin Müslümanlardan yana olduğunu anlamış ve İslam'a girdiğini ilan etmiştir.³⁰ Bedir zaferinden sonra İslam'a girenlerin artmasıyla yalnızlaşmaya başlamış, artık müşrik olarak yaşamasına imkân da kalmamıştır.³¹ İslam'a girdiğini ilan etmekle birlikte, Resûlullah'a, kin ve düşmanlık beslemeye devam etmiş, nifak hareketlerinin öncüsü olmuş, münafık olarak hayatını tamamlamıştır.³² Hz. Peygamber'in meclisinde bulunur, onun sözlerini dinler, güzel laflar ederdi. Fasih konuşur, etkili söz söylemesini bilirdi. İbn Übey ve yandaşları, kalıpları, giyim kuşamlarıyla ilgi çekseler, düzgün konuşmalarıyla kendilerini dinletseler bile, duvara dayanmış kuru kütükler gibi,³³ ruhsuz, akılsız cesetlerden ibaret oldukları, kendilerinde imandan ve hayırdan bir eser bulunmadığı, İslam'ın en tehlikeli düşmanları oldukları bildirilmiştir.³⁴

5. Yahudilerle Münasebeti

Hz. Peygamber'e düşmanlık, İbn Übey ve Yahudileri birbirlerine yaklaştırmıştır.³⁵ Esasen onun dostları, her zaman Allah ve Resûl'ünün düşmanları olmuştur. Benî Kaynuka'nın ileri gelenlerinden bazıları İslâmiyet'e girdiklerini söyleyerek münafıklar arasına katılmışlardı.³⁶ Bu sebeple İbn Übey'in, Yahudilerden de münafık dostları vardı.³⁷ Benî Mustalık Gazvesi dönüşünde şiddetli bir fırtına olmuş, Resûlullah, Yahudilerin büyüklerinden Zeyd b. Rifaa b. et-Tâbü't'un öldüğünü bildirmiştir.³⁸ Ubâde b. Sâmit, İbn Übey'e, Zeyd b. Rifaa'nın öldüğünü haber verdiğinde, "vah, yazıklar olsun, o adam gibi adamdı" sözleriyle üzüntüsünü belirtmişti. Ubâde de, "kesik bir kuyruğa yapışmışsın" diyerek ona yanlış yolda olduğunu hatırlatmıştı. Dostunun ölümüyle kolu kanadı kırılan İbn Übey, perişan halde yoluna devam etmiştir.³⁹

Sahabeden tartıştığı biri, "ben Yahudilerden uzağım" derken Abdullah b. Übey, "ben onlardan uzak olamam, başıma gelecek felaketlerden korkarım" diyerek Yahudileri bir sığınak olarak gördüğünü açıkça belirtmiştir.⁴⁰ Kur'an, Yahudi ve Hristiyanlarla dostluğu yasaklamasına rağmen⁴¹ Ubâde b. Sâmit, Resûl-i Ekrem'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü, benim Yahudilerden birçok dostum var. Onların dar zamanımda bana yardım edeceklerinden de eminim. Fakat ben, Yahudi dostlarımla olan dostluğu terk edip Allah ve Rasûl'ünün dostluğuna dönüyorum. Allah'a ve Rasûlü'ne dostluk besliyorum" sözlerini işiten Abdullah b. Übey, "Ben, zamanın ileride başımıza getirebileceği felâketlerden korkuyorum. Onun için Yahudilerle dostluktan ayrılacak değilim" dedi. Hz. Peygamber de: "Ey Ebu'l-Hubâb, Yahudilerin dostluğunu, Ubâde b. Sâmit'in dostluğuna tercih ediyorsan öyle yap!" buyurmuştur. Abdullah b. Übey'in öyle yaptığını belirtmesi üzerine yahudi ve Hristiyanlarla dostluğu yasaklayan ayetler inmiştir.⁴² İbn Übey ve yandaşları,

³⁰ Buhârî, *Sahih*, 8/45; İbn Hişam, *Sîre*, 2/226.

³¹ el-Cevziyye İbn Kayyim, *Zâdu'l-Meâd*, çev. Şükrü Özen vd. (İstanbul: İklim Yayınları, 1989), 3/231; Koçyiğit, "Abdullah b. Übey b. Selûl", 1/1/140.

³² Meydânî, *Nifâk*, 2/511; Semhudî, *Vefâ*, 1/259.

³³ Münâfikûn 63/4.

³⁴ Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi* (İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1990), 11/162; Hasan Basri Çantay, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm* (İstanbul: Risâle Yayınları, 2005), 3/199-202.

³⁵ İzzettin Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı* (İstanbul: Yöneliş Yayınları, 1989), 3/121.

³⁶ İbn Hişam, *Sîre*, 2/168.

³⁷ İbn Hişam, *Sîre*, 2/169; Ebû Cafer Muhammed b. Habîb el-Bağdadi, *el-Kitâbü'l-muhabber* (Beyrut: Dârü'l-Âfâki'l-Cedide, ty), 470.

³⁸ İbn Hişam, *Sîre*, 2/168; Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed Süheyli, *er-Ravzül-ünûf ve'l-meşrâ'u'r rivâ : fî tefsîri me'stemele aleyhi hadîsü sîreti Resûlillâhi sallallahu aleyhi ve sellem ve'htevâ.*, thk. Muhammed İbrahim el-Bennâ (Dübey: Caizetu Dübey ed-Devliyye li'l-Kur'âni'l-Kerim, 2021), 4/303; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/174.

³⁹ İbn Hişam, *Sîre*, 2/168; Vâkidi, *Megâzi*, 2/423; Süheyli, *Ravzül-ünûf*, 4/303; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/174.

⁴⁰ Derveze, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, 3/120-121. Yahudi-münafık dayanışması için bk. Nisa 4/138-139; Muhammed 47/25-26; Mücadele 58/14; Haşr 59/11; Mâide 5/51-52.

⁴¹ Mâide 5/51-52.

⁴² Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberi, *Câmiü'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1984), 6/372; Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisaburi Vahidi, *Esbâbu nüzûli'l-Kur'ân* (Riyad: Dârü'l-Meyman, 2005), 200-201.

anlaşmalarını bahane ederek Hz. Peygamber'in düşmanlarıyla aynı safta yer almışlardır.⁴³ Başkalarını kullanmayı çok iyi bilen Yahudiler, İbn Übey ve ekibine, İslam'a karşı gizli entrikaları ve Medine'de muhalefet yürütme görevini vermişlerdir.⁴⁴ Yahudi dostlarına istihbarat desteğinde bulunan İbn Übey, Hz. Peygamber'in Hayber'i fethetmek için geleceğini, bildirerek casusluk yapmıştır. Mallarını kalelerine taşımalarını, savaşçıları hazır etmelerini ve asla korkmamalarını, kendilerinin sayı ve hazırlık olarak, Muhammed (sav) ve ordusundan daha güçlü ve üstün olduklarını haber vermek⁴⁵ suretiyle nasıl bir ihanet içinde olduğunu göstermiştir.

5.1. Kaynukaoğulları Meselesinde Abdullah b. Übey

Müslümanların Bedir'de zafer kazanmalarına son derece üzülen Kaynukaoğulları, Müslümanlar aleyhine kışkırtıcılığa başlamışlar, Resûlullah'ın uyarısına da aldırış etmemişlerdir.⁴⁶ Mekkelilere benzemediklerini savaşmayı bilen cesur topluluk olduklarını belirterek tehditler savurmuşlardı.⁴⁷ Benî Kaynuka çarşısında Müslüman bir kadının tacize uğraması üzerine yaşanan olayda kan dökülmesi, bardağı taşıran son damla olmuş, barış içerisinde beraber yaşamayı öngören Medine Sözleşmesi/Anlaşmasının bozulmasıyla sonuçlanmıştır.⁴⁸ Yahudiler on beş gün süren kuşatma (2/624) sonunda teslim olmak zorunda kalmışlardır. Resûlullah, 700 kadar olan savaşçıların öldürülmesine hükmetmiştir.⁴⁹

Abdullah b. Übey, kuşatma altında iken işleriyle ilgilendiği Benî Kaynuka Yahudilerinin affedilmesi için derhal girişimde bulunmuştur.⁵⁰ Resûlullah, aldırış etmediği halde zırhına yapışarak, "benim dostlarıma iyilikte bulun" diyerek ısrarda bulunmuştur. Resûlullah'ın kızgınlıktan yüzünün rengi değişmiş, yakasını bırakmasını istemiş ve: "Yazıklar olsun sana, ne hale düştün, bırak beni" deyince de: "Vallahi dostlarıma iyilikte bulununcaya kadar seni bırakmam" karşılığını vermiştir. Arakasından "bu dört yüzü zırhsız, üç yüzü zırhlı mütteliklerim, Buâs ve Hadâik Günü beni siyah ve kırmızı tenlilerden korudular. Onları bir anda biçeceksin. Ben güvende değilim, zamanın belalarından korkuyorum," sözü üzerine Resûlullah, kanlarını ona bağışladığını bildirmiştir.⁵¹ Böylece İslam öncesi onlardan gördüğü yardım ve desteğin bedelini ödemek istemiştir.⁵² Sonra da bırakılmalarını istemiş, "onlara da onlarla birlik olanlara da Allah lanet etsin" buyurmuş, Yahudilerin sürgün edilmelerini emretmiştir.⁵³ Sürgün kararına rıza göstermeyen İbn Übey, Yahudi dostlarını da alarak Resûlullah'la görüşmeye gitmiştir. Kapıya yöneldiğinde, girmesine izin vermediği için Uveym b. Sâide ile aralarında yaşanan itiş-kakış sırasında İbn Übey'in yüzü kanamıştır. Yahudiler korkuya kapılmış, Ebu'l-Hübâb'ın yüzünün bu hale getirildiği bir memlekette asla kalmayacaklarını bildirmişlerdir.⁵⁴

Kaynukalılarının affedilmesi için Hazrec kabilesinden girişimde bulunan olmadığı halde, İbn Übey'in ısrar etmesi, Yahudi-Münafık dostluğunun boyutu hakkında fikir vermektedir. Hazrec'den Ubâde b. Sâmî, Allah ve Resûl'ü nü dost edindiğini söyleyerek Kaynukaoğullarıyla ittifaktan vaz geçtiğini bildirmiştir. İbn Übey, "onlar sana böyle yapmazlardı," deyince: "Ey Ebu'l-Hübâb! Kalpler değişti. İslam dostlukları ve

⁴³ Derveze, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, 3/121; Ekrem Ziya Umerî, *Medine Toplumu*, çev. Nureddin Yıldız (İstanbul: Risâle Yayınları, 1998), 101.

⁴⁴ Sezikli, *Nifak Hareketleri*, 52-53.

⁴⁵ Diyarbekrî, *Tarih*, 2/43; Leon Caetani, *İslam Tarihi*, çev. Hüseyin Cahid (İstanbul: Tanin Matbaası, 1925), 5/77; Köksal, *Tarih*, 7/135-136.

⁴⁶ Vâkıdî, *Megâzî*, 1/176; Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî İbn Sa'd, *et-Tabakâatü'l-kübra*, thk. İhsan Abbas (Beyrut: Dâru Sadır, 1968), 2/29; Davud, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 11/294; Meydânî, *Zâhîretü'n-nifâk*, 2/514; Casim Avcı, "Kaynuka (Benî Kaynuka)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/25/88.

⁴⁷ Davud, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 11/294; Meydânî, *Zâhîretü'n-nifâk*, 2/514.

⁴⁸ Vâkıdî, *Megâzî*, 1/176; Meydânî, *Zâhîretü'n-nifâk*, 2/514-515; Avcı, "Kaynuka", 25/25/88.; Mustafa Özkan, "Medine Vesikası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), EK-2/212-215.

⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/29; Meydânî, *Zâhîretü'n-nifâk*, 2/515; Avcı, "Kaynuka", 25/25/88.

⁵⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Yesar İbn İshak, *Siretu İbn İshak* (Konya: Hayra Hizmet Vakfı, 1981), 295. Vâkıdî, *Megâzî*, 1/177-178; İbn Cerîr Taberî, *Târihu't-Taberî*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim (Beyrut: Darü's-Süveydân, ts.), 2/480.

⁵¹ İbn İshak, *Sire*, 295; el-Bağdâdî, *Muhabber*, 112; Taberî, *Târih*, 2/480; Ebû'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihaye*, thk. Muhyiddin Dib Müstû (Katar: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, ts.), 4/166; Meydânî, *Zâhîretü'n-nifâk*, 2/515-516.

⁵² Tekin Deniz, *Abdullah b. Übey b. Selûl ve Hz. Peygamber'le İlişkileri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, 2007), 82.

⁵³ Vâkıdî, *Megâzî*, 1/177-178; İbnü'l-Esir, *Kâmil*, 2/138; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/29; Yusûf Nâbî, *Zeyl-i Siyer-i Veysi*, çev. Abdulsamet Özmen (İstanbul: Türkiye Yazma Eserle Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2020), 160.

⁵⁴ Vâkıdî, *Megâzî*, 1/178.

anlaşmaları hükümsüz kıldı” karşılığını vererek⁵⁵ dostluğu ve düşmanlığı İslam’ın belirlediğini belirtmiştir.

5.2. Benî Nadîr Olayında Abdullah b. Übey

Benî Nadîr Yahudileri, Hz. Peygamber’i öldürmek üzere suikast girişiminde bulunmuşlardı.⁵⁶ Bu ihanetleri ve *Medine Anlaşması* hükümlerini ihlal etmeleri sebebiyle Hz. Peygamber, on gün içinde Medine’yi terk etmelerini istemiştir.⁵⁷ Benî Nadîr’in, Medine’den gitmek için hazırlıklara başlaması üzerine dostlarını kaybedecek olan İbn Übey ve yandaşları telaşlanmıştı. Abdullah b. Übey, Yahudilere kalelerinde durmalarını, sebat etmelerini ve çıkmamalarını, onları asla teslim etmeyeceklerini, savaş açılması halinde yanlarında savaşacaklarını, çıkarılırlarsa onlarla çıkacaklarını bildirmiştir.⁵⁸ Araplardan ve kavminden iki bin adamı olduğunu, onlarla yardıma geleceklerine söz vermiştir. Ayrıca Gatafanlılarla Kurayza’nın da destekte bulunacağını haber vermiştir. Bunun üzerine fikir değiştiren Benî Nadîr, Medine’den çıkmayacaklarını bildirerek savaş ilan etmişlerdir.⁵⁹

Yahudi ileri gelenlerinden Sellâm b. Mişkem, Benî Nadîr lideri Huyey b. Ahtab’ı, Abdullah b. Übey’e güvenmemesi konusunda uyarmıştır. Benî Kaynuka’ya verdiği sözü tutmadığını, gayesinin kendilerini Hz. Peygamber’le savaştırmak olduğunu anlatmıştır. İbn Übey’in ne Yahudi ne Hz. Muhammed’in (sav) ne de kendi kabilesinin dininden olduğunu belirterek evinde oturacağını, müttefiklerine hiçbir zaman yardım etmediğini dile getirmişse de Huyey b. Ahtab’ı direnmekten vazgeçirememiştir.⁶⁰ Hâlbuki İbn Übey, Yahudi dostlarına boş vaatlerde bulunmuştur.⁶¹ On beş günlük kuşatma sonunda (4/625) teslim olmak zorunda kalmışlardır. Kuşatma boyunca İbn Übey, evinde oturmuş, Yahudiler ise: “İbn Übey’in yardımı nerede kaldı” diye söylenip durmuşlardır.⁶² Yahudi dostlarına yardıma cesaret edemeyen İbn Übey,⁶³ onların sürgün edilmelerini seyretmekle yetinmiştir.⁶⁴ Benî Nadîr’in sürgün edilmesi üzerine kendisinin Medine’de yalnız kaldığını, onların şeref ve servete, daha korunaklı, sağlam kalelere, dostlarının yanına gittiklerini söyleyerek hayıflanmıştır.⁶⁵

6. Uhud Savaşı’nda Abdullah b. Übey’in Tutumu

Mekkeli müşrikler, Bedir’de uğradıkları ağır yenilginin intikamını almak için yanıp tutuşuyorlardı. Medine üzerine yürümek üzere Mekke civardaki kabilelerden de asker toplayarak büyük bir ordu hazırlığı içinde olduklarını Hz. Abbas, Resûlullah’a bildirmiştir. Münafıklar ve Yahudiler, “Mekke’den gelen haberci, Muhammed’e (sav) hoşlanmadığı bir haber getirmiştir”⁶⁶ diyerek, halk arasında panik havası oluşturmaya çalışmışlardır.

Resûl-i Ekrem, Ensar ve Muhacirlerin önde gelenleriyle savaş usulüne ilişkin istişarede bulunmuş, âdeti olmadığı halde Abdullah b. Übey’in de görüşünü almıştır.⁶⁷ Belki de onun niyetini öğrenerek bir strateji belirlemek istemişti.⁶⁸ Resûlullah ve Ashabın büyükleri, savunma savaşından yanaydı. İbn Übey de Medine dışında düşmanla yaptıkları her savaşı kaybettiklerini, Medine’den çıkmayıp yaptıkları her savaşı da kazandıklarını belirterek Medine’de kalmaktan yana olduğunu bildirmiştir. Ayrıca düşmanı kendi haline bırakmasını, Medine’ye girmeye kalktıklarında erkekler yüz yüze savaşırken kadınlar ve çocukların da onları yukarıdan taş yağmuruna tutacaklarını ve geldikleri gibi gitmek zorunda kalacaklarını⁶⁹ dile

⁵⁵ İbn İshak, *Sîre*, 295-296; Vâkıdî, *Megâzî*, 1/178.

⁵⁶ Nadir Özkuyumcu, “Nadîr (Benî Nadîr)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/32/275-276.

⁵⁷ Taberî, *Târih*, 2/551-552.

⁵⁸ Meydânî, *Nifâk*, 2/518; Haşr 59/11.

⁵⁹ İbn Hişam, *Sîre*, 2/167, 3/144; Vâkıdî, *Megâzî*, 1/368; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/56, 58; İbnü’l-Esir, *Kâmil*, 2/173; Nâbî, *Siyer-i Veysî*, 251.

⁶⁰ Vâkıdî, *Megâzî*, 1/368-369.

⁶¹ Haşr 59/11.

⁶² Vâkıdî, *Megâzî*, 1/371-372.

⁶³ Haşr 59/11, 13.

⁶⁴ Haşr 59/11.

⁶⁵ Vâkıdî, *Megâzî*, 1/376.

⁶⁶ Vâkıdî, *Megâzî*, 1/204.

⁶⁷ Taberî, *Târih*, 2/503; Diyarbekrî, *Tarih*, 1/474; Meydânî, *Zâhiret’ü’n-nifâk*, 2/516.

⁶⁸ Sezikli, *Nifak Hareketleri*, 69.

⁶⁹ İshak, *Sîretü İbn İshak*, 303; İbn Hişam, *Sîre*, 3/26-27; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/38; Vâkıdî, *Megâzî*, 1/210; Taberî, *Târih*, 2/502-503.

getirerek savunma savaşından yana olduğunu söylemiştir.⁷⁰ Bir rivayette ise, “bizi bu köpeklere karşı çıkar” dediği de bildirilmiştir.⁷¹ En nihayetinde şehitliği arzulayan ve düşmandan korkmadıklarını ispat etmek isteyen gençler, özellikle de Bedir Savaşı’na katılmamış mücahitlerin görüşleri doğrultusunda Medine dışında savaş yapılmasına karar verilmiştir.⁷² Resûlullah, İbn Übeyy’in de bulunduğu bin kişilik orduyla Uhud’a hareket etmiştir (3/625).⁷³ Ancak Abdullah b. Übey, Uhud’a kadar gittikten sonra Yahudiler, Kureyş müşrikleri ve halasının oğlu⁷⁴ Ebû Âmir⁷⁵ ile hepsinin ortak düşmanı olan Hz. Peygamber ve Müslümanlar aleyhine hazırladıkları planı uygulamaya, koymuştur. İbn Übey, “beni dinlemedi de akli olmayanların peşinden gidiyor, arkadaşlarının ve çoluk çocuğun sözünü dinledi, vallahi ne diye kendimizi helake sürüklüyoruz bilmiyorum”⁷⁶ diyerek, Resûlullah’ı akılsızlıkla ve ashabını ölüme sürüklemekle suçlayarak kalbinde nifak ve şüphe barındıran üç yüzü aşkın yandaşıyla Şeyhain⁷⁷ veya Şavt⁷⁸ denilen yerden deve kuşunu andıran bir kaçışla geri dönmüştür.⁷⁹ Ayrılanları geri döndürmek isteyen Abdullah b. Amr b. Harâm: “Ey insanlar! Peygamberinizi ve kavminizi düşmana karşı yalnız bırakmanız karşısında size Allah’ın azabını hatırlatırım” uyarısı üzerine İbn Übeyy: “Savaşmayı bilseydik veya savaş olacağını bilsek elbette size katılırız, sizi düşmana bırakmayız. Ancak savaş olacağını bilemiyoruz, bizi dinlersen sen de bizimle dön” şeklinde cevap vermiştir.⁸⁰ İbn Übeyy’in savaşmak niyetinde olmadığını anlayan Abdullah b. Amr: “Uzak olun ey Allah’ın düşmanları, Allah müminleri size muhtaç etmeyecektir” karşılığını vermiştir.⁸¹ İnanmadığı bir dava uğruna savaşmak istemeyen İbn Übey, orduyu bölmek, mücahitlerin psikolojilerini bozmak gayesiyle Uhud’a kadar geldikten sonra dönmüştür. İbn Übeyy’in bu hamlesiyle, Evs’den Hâriseoğulları, Hazrec’den Selemeoğulları ordudan ayrılmaya kalkışmışlarsa da Allah’ın kalplerine sebat vermesiyle münafıkların düştüğü hataya düşmemişlerdir.⁸² İbn Übey, Müslümanları yalnız bırakarak müşriklere yardım etmiş, bu tutumuyla imandan ziyade küfre ve şirke yakın olduğunu göstermiştir.

Resûlullah, Seniyye tepesinin başına ulaştığında, İbn Übeyy’in Yahudi müttetiklerinden altı yüz kişilik askerî birlik orduya katılmak istemiş, fakat Resûlullah, şirk ehline karşı, şirk ehlinde yardım istenmeyeceğini belirterek kabul etmemiştir.⁸³ İslam düşmanı Yahudilerin Hz. Peygamber’in ordusuna katılmak istemeleri çok manidardır. İbn Übey, plan gereği altı yüz kadar Yahudi’yi İslam ordusuna dâhil etmek istemiştir. Yine plan gereği Ebû Âmir, müşriklere verdiği söz çerçevesinde mensup olduğu Evsliler’i, İbn Übey de Hazrec’den ordudan ayıracaktı. Ebû Âmir, samimi müminleri ordudan ayıramamışsa da İbn Übey, ordunun üçte birini ayırmıştır.⁸⁴ Abdullah b. Übeyy’in, Uhud’a kadar gittikten sonra dönmesi de ordudan kopuşları teşvik etmeye yönelikti. Ensar’ın ordudan ayrılmasıyla düşman karşısında, Hz. Peygamber Muhacirlerle yalnız kalacaktı. İslam davası, Hz. Peygamber’le Mekkeli müşriklerin arasındaki bir mesele/dava olarak öne çıkarılıyordu. İbn Übey ve müttetikleri, bu stratejiyi ustalıklı uygulamaya çalışmışlardır. Ebû Süfyan’ın, Evs ve Hazrec’den, “amcamızın oğluyla aramızdan çekilin, sizinle işimiz

⁷⁰ Vâkıdî, *Megâzî*, 1/210; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/34.

⁷¹ Taberî, *Târih*, 2/503.

⁷² İbn İshak, *Sîre*, 303; Taberî, *Târih*, 2/502.

⁷³ İbn İshak, *Sîre*, 303; Vâkıdî, *Megâzî*, 1/213-214; Taberî, *Târih*, 2/503-504.

⁷⁴ Sezikli, *Nifak Hareketleri*, 158, 202; Ebû’l-Abbas Ahmed b. Yahyâ b. Cabir Belâzûrî, *Ensâbü’l-eshraf* (Beyrut: Dârü’l-Fikr, 1996); Diyarbekrî, *Tarih*, 2/130-131; Semhudî, *Vefâ*, 1/260. Sezikli, *Nifak Hareketleri*, 158, 202.

⁷⁵ Hristiyanlığı benimseyip Mekke’ye giden Ebû Âmir’e, Resûlullah tarafından Fâsık lakabı takılmıştı, bkz. İbn Hişam, *Sîre*; Belâzûrî, *Fütûh*, 2/226; Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1049; Belâzûrî, *Ensâbü’l-eshraf* (Beyrut: Dârü’l-Fikr, 1996), 1/334-335.

⁷⁶ İbn İshak, *Sîre*, 304; Vâkıdî, *Megâzî*, 1/213-214; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/39; Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *el-Maârif*, thk. Servet Ukkâse (Kahire: Dârü’l-Maârif, 1981), 159.

⁷⁷ Şeyhain, Medine ile Uhud arasında sağda bir yer adıdır, bk. Semhudî, *Vefâ*, 1/318.

⁷⁸ Şavt denilen yerin Ebbâne’de olduğu belirtilmiştir, bk. Semhudî, *Vefâ*, 3/312-313.

⁷⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/39; Taberî, *Târih*, 2/504.

⁸⁰ Âl-i İmrân 3/167; Zemahşeri, *Keşşaf Tefsiri=el-Keşşaf an haka’iki gavamidit-tenzil ve uyuni’l-ekavil fi vucuhi’t-te’vil (metin-çeviri)*, ed. Murat Sülün (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2016), 1/1124.

⁸¹ İbn İshak, *Sîre*, 304; İbn Hişam, *Sîre*, 3/27; Taberî, *Târih*, 2/504; Abdullah Hazar Hamed, *el-Kifâye fi’t-tefsîr bi’l-me’sûr ve’d-dirâye* (Beyrut: el-Kifâye fi’t-tefsîr bi’l-Me’sûr ve’d-Dirâye, 2017), 6/360.

⁸² İbn Kuteybe, *Maârif*, 159; Buhârî, *Sahih*, 4/1660.

⁸³ İbn Hişam, *Sîre*, 3/27; İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/39, 48; Vâkıdî, *Megâzî*, 1/215-218, 2/48; Taberî, *Târih*, 2/505.

⁸⁴ Sezikli, *Nifak Hareketleri*, 70-71.

yok” şeklinde haber göndermesi⁸⁵ de bu yüzdendi. İbn Übey ve mütteliklerinin Ensar’la Muhaciri ayırma stratejileri tutsaydı, İslam düşmanları emellerine kolayca ulaşacaklardı. İbn Übey, Uhud’un ertesi gün Hamrâülesed Gazvesi’ne katılmak istemişse de Resûlullah kabul etmemiştir.⁸⁶

Uhud’da çok sayıda Müslümanın şehit olması ve Resûl-i Ekrem başta olmak üzere sahabeden birçoğunun yaralanmasına Abdullah b. Übey ve münafıklar çok sevindiklerini alaylı ve çirkin sözlerle dillendirmekten çekinmemişlerdir.⁸⁷ Hz. Peygamber’in, ashabını göz göre göre ölüme sürüklediğini iddia ederek cihada çıkanları ölümlerle korkutarak caydırmak istemişlerdir.⁸⁸ İbn Übey yaralılar arasında bulunan oğlu Abdullah’a, Hz. Peygamber’le savaşa çıkmasının bir aptallık olduğunu, çünkü kendisini dinlemeyip çocukların sözüyle hareket ettiğini, bu yüzden işin sonunun böyle olacağını belli olduğunu söylemiştir. Abdullah ise babasına, Allah’ın, Resûlü ve müminler için hayırlı olanı gerçekleştirdiğini söylemiştir.⁸⁹

6.1. Uhud Savaşı Sonrası Abdullah b. Übey’in Durumu

Abdullah b. Übey’e şeref payesi olarak Mescid-i Nebevî’de tahsis edilmiş bir makamı vardı. Her Cuma Resûlullah hutbe okuduğu sırada ayağa kalkarak: “Ey insanlar! Bu Resûlullah’dır. Sizin aranızdadır. Allah, sizi onunla aziz kılmış ve size ikramda bulunmuştur. Ona yardım ediniz ve destek olunuz. Onu dinleyiniz ve itaat ediniz,” der otururdu. Uhud Savaşı’ndan sonra bir Cuma günü Resûlullah minbere çıktığında, her zamanki sözlerinin arkasından Uhud’daki hareketinde haklı olduğunu izaha kalkışınca sahabe üzerine yürümüş, elbisesinden tutarak: “Otur ey Allah’ın düşmanı! Yapacağımı yaptın,” diyerek konuşmasına engel olmuşlardır. Ebû Eyyûb sakalından, Ubâde b. Sâmî de ensesinden tutmuş: “Sen bu makama ve bunları söylemeye layık değilsin” diyerek, ite-kaka onu mescitten çıkarmışlardır. İbn Übey ise: “Vallahi sanki kötü bir şey söyledim. Resûlullah’a destek olmak ve onun işini kuvvetlendirmek istedim. Fakat ashabından bazıları üzerime sıçrayıp beni çekiştirip azarlıyorlar,” diye söylenmiştir. Muavviz: “Yazıklar olsun sana! Dön, Resûlullah senin için Allah’tan af dilesin” dediğinde, “vallahi benim için bağışlanma dilemesini istemiyorum, benim ona ihtiyacım yok” diyerek kibrinden reddetmiştir.⁹⁰ Oğlu Abdullah’a, Mescid-i Nebevî’nin arsa sahiplerine atıfta bulunarak küçümseyen bir ifadeyle: “Muhammed (sav), beni Sehl b. Râfi ve Süheyl b. Râfi’nin mirbedinden (deve ağulundan/hurma kurutma yerinden) çıkardı” diye şikâyetinde bulunmuştur.⁹¹ İbn Übey’i, müdafaa eden olmadığı gibi itilip kakılmasına itiraz eden de olmamış, bu olay, İbn Übey’in toplum nezdindeki itibarını iyice sarsmıştır.

7. Benî Mustalik (Müreysî) Gazvesi’nde Abdullah b. Übey

Benî Mustalik lideri Hâris b. Ebû Dırrar’ın, bazı Arap kabileleriyle Medine’ye saldırı hazırlığında olduğunu haber alan Resûl-i Ekrem, Müreysî Gazvesi’ne çıkmıştır (5/627).⁹² Müreysî Suyu yanında gerçekleşen şiddetli savaş, Müslümanların zaferiyle sonuçlanmıştır.⁹³ Bu savaşa ganimet arzusuyla daha önce olmadığı kadar Abdullah b. Übey başta olmak üzere çok sayıda münafık katılmıştı.⁹⁴

7.1. Ensar Muhacir Arasında Çatışma Çıkarma Teşebbüsü

Hz. Ömer’in Cehcâh b. Sa’îd isimli hizmetçisiyle Hazrec’den Abdullah b. Übey’in himayesinde bulunan Sinan b. Vebere el-Cühenî arasında su çekme esnasında bir tartışma çıkmıştır.⁹⁵ Sinan Ensar’ı, Cehcâh da Muhacirleri yardıma çağırmış, Ensar kılıçlarını çekmiş, Ashabın büyüklerinin araya girmesiyle çatışma önlenmişti.⁹⁶ Dostlarıyla oturmakta olan İbn Übey, olayı duyduğunda çok kızmış, Evs ve

⁸⁵ İbnü’l-Esir, *Kâmil*, 2/72; Taberî, *Târih*, 2/511.

⁸⁶ Adnan Demircan, *Hz. Peygamber Döneminde Münafıklar* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 61.

⁸⁷ Muhammed b. Sa’d b. Menî’ ez-Zührî İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübra*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü’l-Hancı, 2001), 2/44.

⁸⁸ Vâkıdî, *Megâzî*, 1/325; Âl-i İmran 3/156.

⁸⁹ Vâkıdî, *Megâzî*, 1/317.

⁹⁰ İbn Hişam, *Sîre*; Köksal, *Tarih*, 3/252-253; Meydânî, *Zâhîretü’n-nifâk*, 2/517-518.

⁹¹ İbn Hişam, *Sîre*, 3/69; Vâkıdî, *Megâzî*, 1/318-319; İbn Sa’d, *Tabakât*, 3/489; Köksal, *Tarih*, 3/252-253.

⁹² Mehmet Apaydın, *Siyer Kronolojisi* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018), 610.

⁹³ Taberî, *Târih*, 2/604.

⁹⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî Vâkıdî, *el-Megâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1966), 1/405; Ahmet Önkal, “Mustalik (Benî Mustalik)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/360-361.

⁹⁵ Zebidî, *Buhari Muhtasarı*, 9/231.

⁹⁶ Zebidî, *Buhari Muhtasarı*, 9/230; Meydânî, *Zâhîretü’n-nifâk*, 2/519; Köksal, *Tarih*, 5/42-43.

Hacrecliler'e Sinan'a yardım etmelerini tavsiye etmiştir. Muhacirleri hedef alarak: "Yine ateşi körüklediler, yaptılar yapacaklarını! Memleketimizde bize düşmanlık beslediler, artık çok oldular. Bizimle Kureyş cilbâblıların⁹⁷ durumu, "besle köpeği yesin seni" darbimeseline benziyor. Yemin olsun ki, Medine'ye döndüğümüzde güçlüler (aziz/şerefli) zayıfları (zelil/alçak) oradan çıkaracaktır," hakaret ve tehdidinde bulunmuştur.⁹⁸ İbn Übeyy'in bu sözlerinden, Hz. Peygamber'i Medine'den çıkarmak ve İslam Devleti'ni ortadan kaldırmak konusunda hala bir ümit taşıdığı anlaşılmaktadır. Abdullah b. Übeyy'in ayette de zikredilen sözü, kıraat farkıyla, "Resûlullah'ı hor görülmüş olarak çıkaracağız" anlamına da gelmektedir.⁹⁹

Daha sonra, Muhacirleri memleketlerine kabul etmeleri, evlerini ve mallarını onlarla paylaşmaları sebebiyle kabilesini suçlamıştır. Hz. Peygamber'in emriyle ölüme gittiklerini, çocuklarını yetim bıraktıklarını, Muhacirler çoğalırken azaldıklarını, artık onlara sahip çıkmaktan vazgeçmelerini istemiştir.¹⁰⁰ Muhacirlere yiyecek vermedikleri takdirde dağılıp gideceklerini belirterek Ensar-Muhacir kardeşliğini bozmak istemiştir.¹⁰¹ Abdullah b. Übeyy'in sözlerine şahit olan Zeyd b. Erkam, duyduklarını Resûlullah'a haber vermiştir. Resûlullah, Zeyd'in anlattıklarından hoşlanmamış, yüzünün rengi değişmiştir. Herhalde sen ona kızmışsın, yanlış duydun, yanlış anladın, diyerek olayın içyüzünü anlamaya çalışmıştır. Zeyd ise kendinden emin bir şekilde, yemin ederek bunları İbn Übeyy'den duyduğunda ısrar etmiştir. Ensar'dan bazıları, saygın bir kişiliğe sahip olduğundan, Abdullah b. Übeyy'i müdafaa etmiş, Zeyd'in yanıldığını, hatta yalan söylediğini iddia ederek onu azarlamışlardır.¹⁰² Zeyd, İbn Übeyy'e saygı duyduğunu, ancak babasından bile duymuş olsa işittiklerini Hz. Peygamber'e iletmekten geri kalmayacağını dile getirmiştir.¹⁰³

Resûlullah, tövbe etmesini istediği halde İbn Übey, yeminle sözlerini inkâr etmiş, Zeyd'i yalancılıkla suçlamıştır.¹⁰⁴ Yalancı durumuna düşmesi, Zeyd'in çok ağırına gitmiş, mahcubiyetinden evine kapanarak Rabbinden, kendisini doğrulayacak vahiy göndermesi için niyazda bulunmuştur.¹⁰⁵ Hz. Ömer, Müslümanlar arasında fitne-fesat çıkaran İbn Übeyy'in katledilmesini teklif etmiş, fakat Resûlullah, "nasıl olur ya Ömer! O zaman insanlar, Muhammed (sav) ashabını öldürüyor demezler mi, buna gerek yok" diyerek reddetmiştir.¹⁰⁶ Çünkü bu teklif, asabiyeti hortlatacak, iç çatışmalara yol açacak tehlikeli bir teklifti. İbn Übeyy'in öldürülmesinin sözü edildiğinde bile Evs ve Hazrec, Resûlullah'ın müdahalesiyle savaşın eşliğinden dönmüştü.¹⁰⁷

İbn Übeyy'in sözlerinin ordu içinde yayılması¹⁰⁸ üzerine Resûlullah, yerinde bir kararla orduya hareket emri vermiş, münafıkların tahrikleriyle daha da büyüyecek tartışmaların önüne geçmiştir.¹⁰⁹ Ordunun tahammül sınırlarını zorlayarak iyice yorulduktan sonra konaklamaya izin vermiştir. Yorgunluktan uyuya kalan askerler, Abdullah b. Übeyy'in sözlerini tartışmaya fırsat bulamamışlardır.¹¹⁰ Resûl-i Ekrem, günün sıcak saatinde niçin yola çıktığını soran Sa'd b. Ubâde/Üseyd b. Hudayr'a, Abdullah b. Übeyy'in fitne çıkarmaya yönelik sözlerini hatırlatmıştır. Bunun üzerine Üseyd, aziz olanın Resûlullah, zelil olanın İbn Übey olduğunu, dilerse onu Medine'den çıkarabileceğini söylemiştir. Arkasından,

⁹⁷ Cilbâb, kalın dokumalı ve bol giysidir. Kureyş müşriklerinin Müslümanlara taktıkları bir lakap olarak kullanılıyordu, bk. İbn Hişam, *Sîre*, 3/236; Meydânî, *Zâhiretü'n-nifâk*, 2/518.

⁹⁸ Münâfikûn 63/8; İbn Hişam, *Sîre*, 2/167, 3/236-237; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/65; Vâkıdî, *Megâzî*, 2/416; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/159-160; Köksal, *Tarih*, 5/44.

⁹⁹ Münâfikûn 63/8; Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed Bağdâdî İbnü'l-Cevzi, *Zadü'l-mesir fi ilmi't-tefsir: Tefsir İlminde Yolculuk Azığı*, çev. Abdülvehhab Öztürk (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2009), 6/208.

¹⁰⁰ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/416; İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/358; Taberî, *Târih*, 2/605.

¹⁰¹ Zebidî, *Buhari Muhtasarı*, 4/343-344; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/160.

¹⁰² İbn Hişam, *Sîre*, 3/237; Vâkıdî, *Megâzî*, 2/417; Bedreddin Aynî, *Umdetü'l-Kârî şerhi Sahih-i'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-fikr, ts.), 19/242.

¹⁰³ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/417; Köksal, *Tarih*, 5/45; Zebidî, *Muhtasar*, 11/204.

¹⁰⁴ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/417-418; Köksal, *Tarih*, 5/47.

¹⁰⁵ Aynî, *Umdetü'l-Kârî* 19/240 Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid Rebei Kazvinî İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*, terc. Haydar Hatipoğlu (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1982), 1/288; Köksal, *Tarih*, 5/46.

¹⁰⁶ İbn Hişam, *Sîre*, 3/237; Vâkıdî, *Megâzî*, 2/417; Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî* (Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1974), 5/417.

¹⁰⁷ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/417-418; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/349; Köksal, *Tarih*, 5/47.

¹⁰⁸ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/417-418; İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/349; Köksal, *Tarih*, 5/47.

¹⁰⁹ İbn Hişam, *Sîre*, 3/328; Taberî, *Târih*, 2/606. Köksal, *Tarih*, 5/46-47.

¹¹⁰ İbn Hişam, *Sîre*, 3/238; Vâkıdî, *Megâzî*, 2/422.

kabilesinin ona taç giydirmeye hazırlandığı sırada hicret sonrası bunun unutulduğunu, bu yüzden Resûlullah'ı mülkünü/krallığını elinden alan kişi olarak gördüğünü ve düşman olduğunu, psikolojik çöküntü yaşadığını belirterek acınacak halde olduğunu dile getirmiştir.¹¹¹

Müreyysi Gazvesi dönüşünde nazil olan Münâfikûn Sûresi Abdullah b. Übey ve yandaşlarının iç yüzünü ortaya koymuştur.¹¹² İbn Übeyy'in yalancılığı, vahiyle tescil edilmiştir.¹¹³ Resûlullah, Zeyd'e Allah'ın doğruluğunu tasdik ettiğini bildirmiştir.¹¹⁴ Kulağını tutarak Zeyd'in, Allah'ın doğruladığı kişi olduğunu, Allah için kulağıyla görevini yerine getirdiğini belirterek ona iltifat etmiştir.¹¹⁵ Bunun üzerine toplum nezdinde itibarı sarsılan İbn Übeyy'e başta kendi kabilesinden olanlar karşı çıkmış, onu azarlamış ve tehdit etmişlerdir.¹¹⁶ Ubâde ve Evs b. Havlî, karşılaştıklarında İbn Übeyy'e selam vermemişlerdi. İbn Übey, "siz bu işi bayağı ciddiye alıyorsunuz" dediğinde, yalancılığının ayetle tescil edildiğini belirterek onu azarlamışlardır.¹¹⁷ Evs b. Havlî, yalancılığı bırakıp Allah'a tövbe etmediği sürece İbn Übeyy'in aleyhine söylenecek hiçbir sözü yalanlamayacağını söylemiştir. Zeyd b. Erkam'ı, iftira etti diye azarladıklarını ve kınadıklarını, fakat Kur'an'ın onun doğruluğunu, İbn Übeyy'in ise yalancılığını tasdik ettiğini belirterek inanırlılığını kaybettiğini belirtmiştir. Buna rağmen Abdullah b. Übey, asla sözünden dönmeyeceğini söylemiştir.¹¹⁸ Ubâde b. Sâmî, Münâfikûn Sûresi nazil olmazdan önce İbn Übeyy'e, Resûlullah'tan af dilemesini söylemiş, fakat o, başını eğerek kibrinden buna yanaşmamıştır. Bunun üzerine Ubâde, başını eğdiği konuda namazda okunacak ayetler nazil olacağını söyleyerek onu uyarmıştır. Yalancılığı ortaya çıktığında, bağışlanması için Resûlullah'a gitmesi tavsiye edilmiş, o yine aldırış etmemiştir. ¹¹⁹ "İman etmemi emrettiniz iman ettim. Zekât vermeme istediniz verdim. Artık Muhammed'e (sav) secde etmekten başka bir şey kalmadı" diyerek zahiren yaptıklarını dile getirmiş, fakat kalbinde beslediği kin ve düşmanlıktan kurtulmak için bir çaba göstermemiştir.¹²⁰ Abdullah b. Übey de Müslümanlarla birlikte Hudeybiye'ye gitmiştir (6/628). Şiddetli sıcağın yaşandığı ve su sıkıntısı çekildiği sırada kesilmeye yüz tutmuş bir kuyunun suyu, Resûlullah'ın bir mucizesi olarak coşkun bir şekilde kaynamaya ve akmaya başlamış, herkes kanıncaya kadar içmiştir. Bu mucizeye şahit olanlar arasında münâfikların reisi Abdullah b. Übey ve Cedd b. Kays da bulunuyordu. Sahabeden Evs b. Havlî, İbn Übeyy'e, "yazıklar olsun sana ey Ebû Hubâb! Artık hakikati görme zamanı gelmedi mi, daha neyi bekliyorsun" deyince, şahit olduğu bu mucizevi olay sıradan bir şeymiş gibi daha önce de benzerini gördüğünü söylemiştir. Bu cevap karşısında Evs, "Allah seni de düşünceni de kahretsin" diye karşılık vermiştir. Resûlullah, bunun benzerini nerede gördüğünü sorduğunda, böyle bir şeyin benzerini daha önce hiç görmediğini belirtmiştir. Neden böyle söylediğini sorduğunda da, "Allah'dan bağışlanma dilerim" diye cevap vermiştir. Oğlu Abdullah da babası için Resûlullah'ın Allah'dan bağışlanma dilemesini istemiş, Resûlullah da onun isteğini yerine getirmiştir. Yağan yağmurun güz mevsiminin işi olduğunu ve Şi'ra yıldızından dolayı yağdığını iddia etmiş, Resûlullah, onu bu sözünden dolayı ayıplamış ve reddetmiştir. Resûlullah'ın mucizelerine şahit olduğu halde kalbinde imana dair bir alamet görülmemiştir.¹²¹

Diğer taraftan İbn Übeyy'in öldürülmesini isteyen Hz. Ömer, Resûlullah'ın sabır ve teenni ile hareketinin ne kadar isabetli ve hayırlı olduğunu itiraf etmiştir.¹²² İbn Übeyy'in oğlu Abdullah, babasını öldürtmeye karar vermişse Resûlullah'tan bunu başkasına yaptırmamasını istemiştir. Aksi halde intikam duygusuyla babasını katleden kişiyi öldürebileceğini, o takdirde bir kâfire karşılık bir mümini öldürmüş olacağını bildirmiştir. Resûlullah, öldürülmesine dair bir emir vermediğini belirtmiş, "bizimle olduğu

¹¹¹ İbn Hişam, *Sîre*, 3/237; Taberî, *Târih*, 2/606.

¹¹² Münâfikûn 63/1-8.

¹¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 4/349.

¹¹⁴ İbn Hişam, *Sîre*, 3/238; Zebidî, *Buhari Muhtasarı*, 8/93.; Münâfikûn 63/1-2, 7-8.

¹¹⁵ İbn Hişam, *Sîre*, 3/238; Taberî, *Târih*, 2/607; Zebidî, *Buhari Muhtasarı*, 11/204; Köksal, *Tarih*, 5/52.

¹¹⁶ Taberî, *Târih*, 2/608.

¹¹⁷ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/420.

¹¹⁸ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/420.

¹¹⁹ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/420; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/160; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesir*, 6/204.

¹²⁰ Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), 7/5008.

¹²¹ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/588-590.

¹²² Köksal, *Tarih*, 5/49.

sürece onunla iyi geçineceğiz, ona iyilik ve merhametle davranacağız” diyerek olayı kapatmıştır.¹²³ Abdullah, Medine’de halkın babasına teveccüh ettiğini, onu başkan yapmak istedikleri sırada Allah Teâlâ’nın Resûlünü gönderdiğini, onun sayesinde kendilerini yücelttiğini, babasını ise alçalttığını bildirmiştir. Ayrıca, çevresinde ona itaat eden ve iktidarını kaybettiğini hatırlatan kişiler olduğunu belirterek babasının Resûlullah’a düşmanlığının gerekçesini dile getirmiştir.¹²⁴ Abdullah, Akîk Vadisi’nde babasının yolunu keserek kendisinin alçak, Resûlullah’ın şerefli olduğunu ikrar/itiraf etmedikçe ve Resûlullah izin vermedikçe asla Medine’ye giremeyeceğini bildirmiş, “kimin şerefli kimin şerefsiz olduğunu göreceksin” diyerek onu tehdit etmiştir. Ancak Resûlullah Abdullah’a, babasını bırakmasını emretmesi üzerine ona müsaade etmiştir.¹²⁵

7.2. Hz. Âişe’ye İftira (İfk) Hadisesi

Kaynaklarda yer alan bilgiler göre ifk¹²⁶ hadisesinin seyri özetle aşağıda şekildedir. Resûl-i Ekrem, Benî Mustalik Gazvesi’ne eşi Hz. Âişe beraberinde götürmüştü.¹²⁷ Hz. Âişe, deve üzerine konulan etrafı ve üstü örtülü hevdecin (perdeli mahfe¹²⁸) içinde seyahat ediyordu. Sefer dönüşü, Medine yakınlarında ordu gece konaklamıştı. Konakladıkları yerde annesinin düğün hediyesi kolyesini¹²⁹ düşürdüğünü fark eden Hz. Âişe, kolyesini aramaya koyulduğu sırada ordu hareket etmişti. Onun olmadığını fark edemeyen görevliler, hevdecin deveye yüklemişlerdi. Kafilenin hareket ettiğini gören Hz. Âişe, nasıl olsa yokluğunu fark ettiklerinde beni burada bulurlar düşüncesiyle beklemeye başlamıştı.¹³⁰ Ordunun artçısı Safvan b. el-Muattal es-Sülemî, konaklama yerinde bekleyen Âişe’yi devesine bindirmiş, hızlıca hareket ederek öğleye doğru kafileye yetiştirmiştir. Hz. Âişe’nin devesini, Safvan’ın çektiğini gören iftiracılar, aralarında bir konuşma dahi geçmemiş bu iki kişi hakkında fitne ateşini tutuşturmuşlardır.¹³¹ İbn Übey: “Vallahi ne Âişe (ra) o adamdan ne o adam Âişe’den dolayı kurtulur. Demek Peygamberin hanımı, bir adamla gece sabaha kadar kalmış, sonra da adam devesiyle onu buraya kadar getirmiş,” diyerek olayı, Hz. Peygamber’in aile hayatına yönelik bir suikasta dönüştürmüş ve iftiranın/ifk hadisesinin baş mimarı olmuştur. Böylece müminlerin annesi Hz. Âişe’yi adeta helake sürükleyecek, toplumu çatışmaya sevk edecek ve fitne ateşinin fitilini tutuşturmuştur.¹³² Sefer dönüşü yirmi gün kadar hasta yatan¹³³ Hz. Âişe, kendisine atılan iftirayı ve dedikoduları bir gece tesadüfen Ümmü Mistah’tan öğrenmiştir. Bu haberin acısıyla ciğerleri parçalanacak gibi günlerce ağlamıştır.¹³⁴

Resûlullah, vahyin gecikmesi üzerine eşine iftirada bulunanlara yapılacak muamele konusunda ashabıyla istişarede bulunmuştur. Eşi ve Safvan hakkında iyilikten başka bir şey bilmediğini belirttiikten sonra ailesine iftira atarak eziyet eden kişiye karşı kendisine kimin yardımcı olacağını sormuştur.¹³⁵ Sa’d b. Muâz’ın, “bu iftiraya ortak olanlar Evs’ten ise onların hakkından geliriz. Hazrec’ten ise emret haklarından gelelim” sözü üzerine Hazrec’in önde gelenlerinden salih bir mümin olarak bilinen Sa’d b. Ubâde, asabiyet gayretiyle Sa’d’a itiraz etmiştir. İbn Übey’in Hazrec’in efendisi olduğunu, hiç kimsenin onu öldüremeyeceğini, iftira edenlerin Hazrec’ten olduklarını bildiği için böyle söylediğini, kendi

¹²³ İbn Hişam, *Sîre*, 3/238; Vâkıdî, *Megâzî*, 2/420-421; Taberî, *Târih*, 2/608.

¹²⁴ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/421.

¹²⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, 2/65; Semhudî, *Vefâ*, 1/348; Tirmizi, *Sünenü’t-Tirmizi*, 5/417; İbn Acîbe el-Hasenî, *Bahru’l-medid fi tefsiri’l-Kur’âni’l-Mecîd*, çev. Dilaver Selvi (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2014), 10/131; İbnü’l-Cevzi, *Zadü’l-mesir*, 6/204.

¹²⁶ İfk, aslından çıkarılmış, ters yüz edilmiş, hakikati değiştirilmiş söz, yalan, iftira ve söylenebilecek en büyük yalan ve bühtan demektir, bk. Zemahşeri, *Keşşaf*, 4/704; Yazır, *Hak Dini*, 5/3484.

¹²⁷ Vâkıdî, *Megâzî*, 2/425; Taberî, *Târih*, 2/612.

¹²⁸ Mahfe: Deve veya fil gibi hayvanların sırtına konan ve karşılıklı oturacak yerleri bulunan bir nevi kapalı sepet, mahmel/mahmildir, bk. İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2005), 2/1901.

¹²⁹ Sana yakınlarındaki Zafâr şehrinde gelme akik taşından bir kolye, bk. İbn Hişam, *Sîre*, 3/244; Vâkıdî, *Megâzî*, 2/423; Taberî, *Târih*, 2/612.

¹³⁰ İbn Hişam, *Sîre*, 3/244; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/147.

¹³¹ İbn Hişam, *Sîre*, 3/245; Vâkıdî, *Megâzî*, 2/428-429; Taberî, *Târih*, 2/611-612.

¹³² Taberî, *Câmiü’l-beyân*, 18/90; Zemahşeri, *Keşşaf*, 4/704; Köksal, *Tarih*, 5/64.

¹³³ *Sahih*, Mustafa Dîb Buga, 4/1774.

¹³⁴ İbn Hişam, *Sîre*, 3/245-246; Vâkıdî, *Megâzî*, 2/429; Buhârî, *Sahih*, 2/942; Taberî, *Târih*, 2/613; Nebil Sa’deddin Cerrâr, *el-İma ila zevaidil-emali ve’l-ecza: zevaidü’l-emali ve’l-fevaid ve’l-meacim ve’l-mesyehat ale’l-kütübîs-sitte ve’l-muvatta’ ve’l-müsnedil-İmam Ahmed* (Riyad: Dâru Edvai’s-Selef [Edvâi’s-Selef], 2007), 7/178.

¹³⁵ Buhârî, *Sahih*, 2/942; Sezikli, *Nifak Hareketleri*, 121.

kabilesinden olsalardı böyle söylemeyeceğini iddia etmiştir. Arkasından Üseyd b. Hudayr kalkarak Hz. Âişe'ye iftira eden ve Resûlullah'a eziyet eden kişiyi elbette öldürebileceklerini, ancak Resûlullah'ın böyle bir şeyi emrettiğini duymadığını belirterek Sa'd b. Ubâde'yi münafıkları koruduğu için münafıklıkla suçlamıştır. İbn Übey yüzünden Hazrecliler'le Evsliler arasında sert tartışmalar olmuş, taraflar kılıçlarına davranmışlardır. Evsliler Sa'd b. Muâz, Hazrecliler Sa'd b. Ubâde'nin yanında toplanmışlardır. Neredeyse birbirine saldıracaklar, münafıklar da emellerine ulaşacaklardı. Bu sırada minberde bulunan Resûl-i Ekrem inmiş, tarafları sakinleştirdikten sonra mescitten ayrılmıştır.¹³⁶

Bir süre sonra Nûr Sûresi nazil olmuş,¹³⁷ Hz. Âişe validemiz Cenâb-ı Hakk'ın şahitliği ile suçsuz olduğu ve iftiraya uğradığı kesin olarak anlaşılmıştır. İftirayı dillendiren ve yayılmasına sebep olanlar azapla tehdit edilmişlerdir.¹³⁸ Hz. Âişe hakkında ters yüz edilmiş bu iftirayı yayanlar birkaç kişi (usbe) idi.¹³⁹ İfk hadisesinde adı geçenler, olayın içinde yer aldıkları nispette günaha ortak olmuşlardır. Günahın en büyüğünü ise, bu işin tertipçisi olan, başı çeken ve İbn Übey yüklenmiştir.¹⁴⁰ Bu işe ön ayak olduğundan dünyada ve âhirette can yakıcı bir cezayı ve azabı hak etmiştir.¹⁴¹ Ahlaki zaaf içinde bocalayan Abdullah b. Übeyy'in, dünya menfaatine tamah ederek cariyelerini fuşşa zorladığı için de hakkında ayet inmiştir.¹⁴² İslam'ın zinayı yasaklamasına, cariyelerin itirazlarına rağmen menfaat beklentisiyle bu cahiliye ahlaksızlığını zorbalıkla devam ettirmek istemiş,¹⁴³ Hz. Peygamber'in cariyelerine el koyduğundan şikâyet etmiştir.¹⁴⁴

Hz. Peygamber, iftiraya ortak olan Mistah b. Üsâse, Hassân b. Sâbit ve Hamne bt. Cahş'a had uygulanmasını ve her birine seksen değnek vurulmasını emretmiştir.¹⁴⁵ İfk olayının asıl tertipçisi Abdullah b. Übeyy'e ceza verilmesiyle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. İftiranın planlı, kasıtlı olarak yayılması için çabaladığından iki misli had cezası uygulandığı bildirilmiştir,¹⁴⁶ Buna karşılık şahitlerin olmaması sebebiyle cezadan kurtulduğu da belirtilmiştir.¹⁴⁷ Keza, ahiretteki azabın had cezasından çok büyük olduğu, ayrıca had uygulanmasının kişiyi günahattan temizlediği, İbn Übey ise buna layık olmadığından had uygulanmadığı da dile getirilmiştir.¹⁴⁸ Öte yandan hak sahibi olan Hz. Âişe'nin, bir talepte bulunmadığı için de cezanın verilmediğine dair görüşler de vardır.¹⁴⁹ Kaynaklarda ayrıntılı olarak yer verilmemesi de cezanın uygulanmadığı kanaatini güçlendirmektedir. Kabilesinin İslam'a kazandırılması ve fitne/çatışma çıkması endişesiyle ceza uygulanmasından sarfınazar edilmiş olması da mümkündür.¹⁵⁰ Ayrıca oğlu Abdullah'ın, samimi bir mümin olması yanında, Resûlullah'a sadakati de babasına karşı daha müsamahakâr davranmasında etkili olmuştur.

8. Tebük Gazvesi'nde İbn Übey

Tebük Gazvesi, Rumların Medine'ye saldırmak için büyük bir orduyla Şam'da toplandıkları haberi üzerine gerçekleştirilmiştir (9/630).¹⁵¹ Seferin başlamasından ordunun Medine'ye dönmesine kadar İbn

¹³⁶ İbn Hişam, *Sîre*, 3/246-247; Vâkîdî, *Megâzi*, 2/431-432; İbn Kesir, *Bidâye*, 4/372; Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman Zehebî, *Tarihü'l-İslâm ve vefeyatü'l-meşâhir ve'l-a'lâm : el-megâzi ve't-tercemeti'n-nebeviyye*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf. (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, ts.), 1/181; Ebu'l-Hüseyn Muhammed b. Harun el-Bağdâdî, *Fevâid-i İbn Ebî Mîmi ed-dekâik*, thk. Nebil Sa'deddin Cerrâr (Riyad: Dâru Edvai's-Selef, 2005), 120; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/146-149.

¹³⁷ Nûr 24/11-16.

¹³⁸ Zemahşeri, *Keşşaf*, 4/704.

¹³⁹ Usbe, 10-40 kişilik gurup olarak tanımlanmakta, ifk olayında adı geçenlerin sayısının bir elin parmakları kadar olduğu belirtilmektedir, bk. Zemahşeri, *Keşşaf*, 4/704.

¹⁴⁰ İbn Hişam, *Sîre*, 3/245; Vâkîdî, *Megâzi*, 2/428-429; Taberî, *Târih*, 2/611-612; Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 18/86-87; Zemahşeri, *Keşşaf*, 4/704; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/154.

¹⁴¹ Nûr 24/11; Buhârî, *Sahih-i Müslim*, 4/1773; Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 18/100.

¹⁴² Nûr 24/33; Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 18/132-133; İbn Kesir, *Tefsir*, 7/569.

¹⁴³ Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 18/133; Emiroğlu, *Esbab-ı Nüzul*, 8/510.

¹⁴⁴ İbn Kesir, *Tefsir*, 7/570.

¹⁴⁵ İbn Hişam, *Sîre*, 3/246, 248; Vâkîdî, *Megâzi*, 2/434; Taberî, *Târih*, 2/616; İbn Kayyim, *Zâdu'l-Meâd*, 3/302.

¹⁴⁶ ; Köksal, *Tarih*, 5/84; Mustafa Fayda, "İfk Hadisesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/507-509.

¹⁴⁷ İbn Kayyim, *Zâdu'l-Meâd*, 3/302.

¹⁴⁸ İbn Kayyim, *Zâdu'l-Meâd*, 3/302.

¹⁴⁹ İbn Kayyim, *Zâdu'l-Meâd*, 3/302.

¹⁵⁰ İbn Kayyim, *Zâdu'l-Meâd*, 3/302.

¹⁵¹ Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, 1/420; Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 655.

Übey ve yandaşlarının fitne ve fesatlarını anlatan, iç yüzlerini ortaya koyan ayetlerin inmesi sebebiyle bu gazveye “Gazvetü'l-fâdiha” (rezillik/rüsveylik gazvesi) da denilmiştir.¹⁵²

Fitne ateşini yakarak seferi engellemeye çalışan İbn Übey ve yandaşlarının faaliyetlerini Süveylim el-Yahudî'nin Casum mahallindeki evinden yürüttüklerini haber alan Resûlullah, bu evi yaktırmıştır.¹⁵³ İbn Übey, Hz. Peygamber'in sefer hazırlığı hakkında: “Muhammed (sav), Rumlarla savaşmayı oyuncak zannediyor” demiştir.. Benî Asfar (Sarışınlar/Rum/Bizans) ile savaş, Arapların birbirleriyle yaptıkları savaşlara benzemez, ben onun ve arkadaşlarının bir sabah ikişer ikişer iplere bağlandığını görür gibiyim,” diyerek kehanette bulunmuş, müminlerin kalbine korku salmaya çalışmıştır.¹⁵⁴ Bu sıcakta Bizans'a karşı savaşa çıkmanın insanları göz göre göre ölüme sürüklemek olduğunu söyleyerek cihattan vazgeçirmeye çabalamıştır.¹⁵⁵ Hâlbuki Müslümanlar daha önce Mute'de, üç bin kişiyle, 100 bin kişilik Bizans ordusu karşısında canları pahasına direnç göstermiş, hezimet yaşamamışlardı (8/629).¹⁵⁶

Resûl-i Ekrem Medine'den çıktığında, Abdullah b. Übey de 70-80 kadar taraftarı ve Yahudi müttetiklerinden oluşan askeri birlikle Zübâb¹⁵⁷ veya Seniyyetü'l-vedâ'da ayrı bir karargâh kurmuştur. Resûlullah, hareket ettiğinde İbn Übey yandaşlarıyla Medine'ye dönmüştür.¹⁵⁸ İbn Übey ve yandaşlarının çoğu, hastalıklarını ileri sürerek sefere gitmemişlerdir.¹⁵⁹ Bununla birlikte, on beş kadar münafığın özel görevle sefere katıldıkları anlaşılmaktadır.¹⁶⁰ Bunlar, Hz. Peygamber'i öldürmek üzere tertipledikleri suikastı, sefer dönüşünde uygulamaya koymuşlardır.¹⁶¹ Gece bir tepe üzerinden geçerken Hz. Peygamber'i dar bir boğazda uçurumdan atmaya kalkışmışlardır. Münafıklara karşı daima tedbirli olan Resûlullah, Ammâr b. Yâsir ile Huzeyfe b. el-Yeman'ı görevlendirerek bu suikastı gerçekleştirmelerine fırsat vermemiştir.¹⁶² İbn Übey ve yandaşlarının Tebuk Seferi sırasında gerçekleştirdikleri işlerden birisi de Kubâ'da Mescidü'd-Dırâr¹⁶³ adıyla bilinen, fakat Mescidü's-Şikâk veya Mescidü'n-Nifâk diye de anılan¹⁶⁴ karargâh bina etmeleri olmuştur. Bu mescidi yapanlar arasında İbn Übey'in adı açıkça zikredilmemektedir.¹⁶⁵ Ancak Suriye taraflarında bulunan Ebû Âmir'in direktifiyle yapılan bir karargâhı, Medine'de münafıkların reisi konumundaki İbn Übey'den habersiz inşa etmeleri uzak bir ihtimaldir. Tebuk Sefer'i dönüşünde, bu yapının nifak yuvası olarak Allah ve Rasûlüne savaş açmış olan Ebû Âmir'in emriyle yapıldığı belirtilmiş¹⁶⁶ ve Resûlullah'ın burada namaz kılması yasaklanmıştır.¹⁶⁷ Resûlullah da bu yapının derhal yıkılıp yakılmasını emretmiştir.¹⁶⁸ Münafıklığını pekiştirmiş olacağından İbn Übey, Mescid-i Dırâr'ın yıkılmasına karşı bir müdahalede bulunmamıştır.

9. Abdullah b. Übey'in Ölümü

Abdullah b. Übey, Mescid-i Dırâr'ın yıkılmasına çok üzülmüştür.¹⁶⁹ Bu olaydan kısa bir süre sonra (Şevval/Şubat 9/631) hastalanmıştır. Yirmi gün sonra Zilkâde ayında ölmüştür. Hastalığında İbn Übey'i sık sık ziyaret eden Resûlullah, öleceği gün de onu ziyaret etmiş, yasaklamasına rağmen Yahudilere sevgi

¹⁵² Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1061; İsmail Yiğit, “Tebük Gazvesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/40/228.

¹⁵³ İbn Hişam, *Sîre*, 4/157.

¹⁵⁴ İbn Hişam, *Sîre*, 4/156; Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1003; Taberî, *Târih*, 3/101-102.

¹⁵⁵ İbn Hişam, *Sîre*, 4/159; Vâkıdî, *Megâzî*, 3/995-886; Taberî, *Târih*, 3/103.

¹⁵⁶ Mehmet Mahfuz Söylemez, “Hz. Muhammed'in Hayatı”, *Hz. Muhammed (sav) ve Mesajı*, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez (Çorum: İslami İlimler Dergisi Yayınları, 2014), 40.

¹⁵⁷ Medine'de bir tepenin adıdır, bk. İbn Hişam, *Sîre*, 4/159. Zübâb'ın Râye mescidinin üzerinde bulunduğu dağ olduğu belirtilmiştir, bk. Semhudî, *Vefâ*, 2/366-367.

¹⁵⁸ İbn Hişam, *Sîre*, 4/159; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/165; Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1003; Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, 1/423.

¹⁵⁹ Tevbe 9/48; Vâkıdî, *Megâzî*, 3/995, 1061-1062; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/165; Yiğit, “Tebük”, 40/228-229. Tevbe 9/43.

¹⁶⁰ İbn Hişam, *Sîre*, 4/165; Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1003; Taberî, *Târih*, 3/108; Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, 1/431.

¹⁶¹ Tevbe 9/74.

¹⁶² Tevbe 9/74. Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1044.

¹⁶³ Tevbe 9/107.

¹⁶⁴ İbn Hişam, *Sîre*, 4/172; Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 11/23.

¹⁶⁵ İbn Hişam, *Sîre*, 4/172; Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1045, 1047-1048; Taberî, *Târih*; Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 11/23.

¹⁶⁶ Tevbe 9/107.

¹⁶⁷ Belâzûrî, *Fütûh*, 9; Taberî, *Târih*, 3/110; Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 11/24; Tevbe 9/107-108.

¹⁶⁸ İbn Hişam, *Sîre*, 4/171-172; Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1046; Taberî, *Târih*, 3/110.

¹⁶⁹ Osman Zümrüt, “İslam Tarihinde ‘Zararlı Mescid’ (Mescid-i Dırâr) Olayı ve Günümüze Anımsattıkları”, *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/17 (Eylül 2004), 20.

beslediği ve onlarla dostluk yaptığı için helak olduğunu söylemiştir. İbn Übey de “Es’ad b. Zürâre onlara buğz etti de eline ne geçti? Şimdi kınama zamanı değil. Ölüm yaklaşıyor, ölürsem yıkanırken yanımda bulun, bağışlanmamı dile ve gömleğini bana kefen olarak ver” diye talepte bulunmuştur.¹⁷⁰

Abdullah b. Übeyy’in, cenaze namazını Resûlullah’ın kıldırması ve gömleğiyle kefenlenmesi konusunda oğluna vasiyette bulunduğu da belirtilmiştir.¹⁷¹ Abdullah da Resûlullah’a gelerek babasının kefenlenmesi için gömleğini istemiş, cenaze namazını kılması ve bağışlanması için ricada bulunmuştur.¹⁷² Resûlullah da onu kırmamış, hatırı için gömleğini vermiştir.¹⁷³ İbn Übeyy’e gömleğini niçin verdiği ve namazını kıldığı sorulduğunda Resûlullah, gömleğinin ve onun üzerine kıldığı namazın azaptan onu kurtarmayacağını, ancak böyle davranarak onun kavminden bin/birçok kişinin Müslüman olmasını ümit ettiğini bildirmiştir.¹⁷⁴ Ayrıca gömleğini İbn Übeyy’e verme hadisesinin bir arka planı da vardır. Rivayet göre, Hz. Abbas, Bedir Savaşı’nda esirler arasında perişan haldeydi ve üzerinde gömleği yoktu. Resûlullah, ona bir gömlek bulunmasını istemişti. Uzun boylu olduğundan kendisi gibi iri cüsseli olan İbn Übeyy’in gömleği uymuş ve giydirilmişti. Hz. Peygamber de bu iyiliğine karşılık İbn Übeyy’e kendi gömleğini vermiştir.¹⁷⁵

Resûlullah, İbn Übeyy’in yıkanması ve kefenlenmesi sırasında yanında bulunmuş, oğlu Abdullah’ı teselli etmiştir.¹⁷⁶ Namazını kılmak için öne geçtiğinde, Hz. Ömer, o münafıktır. “Onların bağışlanması için Allah’a ister dua et ister etme; onların affedilmesi için yetmiş kere dua etsen de Allah onları asla affetmeyecektir. Çünkü onlar, Allah ve Resûlünü inkâr etmişlerdir. Allah günaha batmış kimseleri doğru yola iletmez”¹⁷⁷ ayetini hatırlatmış, “Allah seni münafıkların namazını kılmaktan men etmedi mi? Allah’ın düşmanı İbn Übey üzerine mi namaz kılacaksın” diyerek, itirazda bulunmuştur. Resûlullah, Hz. Ömer’den kendisini rahat bırakmasını istemiş,¹⁷⁸ muhayyer bırakıldığını ve namazını kılmayı tercih ettiğini belirtmiş, “affedileceğini bilsem yetmişden de fazla af dilerim” buyurmuştur.¹⁷⁹ Henüz münafıkların namazının kılınmasını yasaklayan ayet nazil olmadığından Resûlullah, istiğfarda bulunmuş, namazını kılmıştır.¹⁸⁰ Hemen arkasından münafıkların namazının kılınmasını kesin olarak yasaklayan ayet nazil olmuş,¹⁸¹ Resûlullah bundan sonra hiçbir münafığın cenaze namazını kılmamıştır.¹⁸² Hz. Ömer, o gün Resûlullah’a karşı itirazına ve cüretine şaşırıldığını, onun Allah’ın emrine aykırı bir davranışta bulunmasının mümkün olmadığını, Allah ve Resûl’ünün daha iyi bildiğini belirtmiştir.¹⁸³ İbn Übeyy’in namazını kılacağı sırada Cebrail’in (as) Resûlullah’a, münafıkların namazının kılınmasını yasaklayan ayeti okuduğu belirtilmiştir.¹⁸⁴ Ancak bu rivayetin senedi olmadığı gibi hadis kaynaklarında da yer almamaktadır.¹⁸⁵ İbn Übeyy’in kefenlenmesi ve defnedilmesinde Hz. Peygamber’in gösterdiği ilgi, oğlu Abdullah’ı taltif etmenin yanında ona bağlı olanların kalplerini kazanmaya yöneliktir. Resûlullah bu

¹⁷⁰ Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1057; İbn Kesir, *Bidâye*, 4/692; Zehebî, *Tarihü'l-İslâm*, 1/441-442; Diyarbekrî, *Tarih*, 2/140; el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 8/54; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/162.

¹⁷¹ Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 10/205; Köksal, *Tarih*, 9/421; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*, çev. Haydar Hatipoğlu (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1982), 4/372.

¹⁷² Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1057; Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 10/204-206; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 8/54; İbn Mâce, *Sünen*, 4/371-372; İbn Kesir, *Bidâye*, 4/692; Diyarbekrî, *Tarih*, 2/140; Köksal, *İslam Tarihi*, 9/421.

¹⁷³ İbn Mâce, *Sünen*, 4/372; Köksal, *İslam Tarihi*, 9/421.

¹⁷⁴ Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 10/206; Diyarbekrî, *Târîh*, 2/140-141; Köksal, *İslam Tarihi*, 9/425.

¹⁷⁵ İbn Kesir, *Bidâye*, 4/693; İbn Hacer, *Muhtasar Fethu'l-Bârî*, 6/326-327; Diyarbekrî, *Tarih*, 2/140; Zebîdî, *Muhtasar*, 4/345-346; Köksal, *Tarih*, 2/191.

¹⁷⁶ Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1057; Köksal, *Tarih*, 9/421.

¹⁷⁷ Köksal, *Tarih*, 9/421; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/161. Tevbe 9/80.

¹⁷⁸ Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 10/205; Köksal, *Tarih*, 9/422; *Sahih*, Mustafa Dîb Buga, 1/459.

¹⁷⁹ İbn Hişam, *Sîre*, 4/196; Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1057-1058; İbn Mâce, *Sünen*, 4/373; Zehebî, *Siyer*, 1/322-323; Diyarbekrî, *Târîh*, 2/140; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/161 Köksal, *Tarih*, 9/422.

¹⁸⁰ Tevhid Bakan, “Hz. Peygamber’in Abdullah b. Übeyy’in Cenâze Namazını Kılması”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (2013), 211-240.

¹⁸¹ Tevbe 9/84; İbn Mâce, *Sünen*, 4/372; Zehebî, *Siyer*, 1/322; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 8/54.

¹⁸² İbn Hişam, *Sîre*, 4/196; Vâkıdî, *Megâzî*, 3/1058; Davudoğlu, *Sahih-i Müslim*, 11/163; Köksal, *Tarih*, 9/425.

¹⁸³ el-Kurtubî, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, 3/351; Abdullah b. Yusuf b. İsa el-Cedî el-Anzî, *Teysiru İlm-i Usûli'l-Fıkh* (Beyrut: Müessesetür-Reyyân, 1997), 326.

¹⁸⁴ Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 10/205.

¹⁸⁵ Bakan, “Cenâze Namazı”, 235.

tutumuyla bunların nifaktan dönmelerini ümit etmiştir.¹⁸⁶ Nitekim Resûlullah'ın iyi niyetini gören Hazrec'e mensup bin kişi, İslam'a girmiştir.¹⁸⁷

Nubayt hanedanının cenazelerini taşıdıkları tabut ile kabrine taşınan İbn Übey, iri cüsseli ve uzun boylu olduğundan ayakları tabutun dışına sarkmıştır.¹⁸⁸ Defni esnasında, iddia edildiği gibi Müslümanlarla münafıklar arasında bir kavga yaşanmamıştır.¹⁸⁹ Münafıklar, tabutun etrafını sarmış, Müslümanları yaklaştırmak istememişlerdir.¹⁹⁰ Cenazeyi kabre indirmek için yarışa girmişler, hatta aralarında itiş-kakış bile yaşanmıştır. Arbede esnasında Dâ'is'in burnunun kanaması üzerine feryat etmişlerdir. Bunun üzerine Ubâde b. Sâmî, Resûlullah'ın huzurunda seslerini kesmeleri konusunda onları uyarmıştır.¹⁹¹ Resûlullah'ın tarifi üzerine oğlu Abdullah, Sa'd b. Ubâde, Ubâde b. Sâmî, Evs b. Havlî, kabrine yerleştirmişlerdir.¹⁹² İbn Übeyy'e son derece sadık yandaşları ve yardımda bulunduğu yoksul kişiler, üzerine toprak atılırken, "keşke canlarımızı sana feda edebilseydik" diyerek, başlarına toprak saçmışlardır. Bunlara şahit olan Abdullah'a, sağlığında olduğu gibi defni sırasında da babasının yakınında münafıkları görmekten daha ağır ve üzücü gelen bir şey olmamıştır. Abdullah, münafıklara kapıyı kapatırken babası, onlardan başkasını yanına istemezdi. Münafık dostlarına muhabbetini, susuzluk karşısında sudan daha sevimli olduklarını söyleyerek dile getirirdi. Onlar da, canlarını, mallarını feda edecek kadar ona bağlı olduklarını ifade ederlerdi.¹⁹³

Resûlullah, defin işleminden sonra Abdullah'a baş sağlığı dileğinde bulunarak ayrılmıştır.¹⁹⁴ Ancak Resûlullah'ın, defnedildikten sonra İbn Übeyy'in kabrinin başına geldiği, kabrinden çıkarttığı, tükürüğünü yüzüne sürdüğü ve vücuduna temas eden gömleğini ona giydirdiğine¹⁹⁵ dair rivayet Vâkıdî'ye göre gerçeğe uygun değildir.¹⁹⁶

Sonuç

Hazrec kabilesine mensup olan İbn Übey, kendi kabilesi içinde olduğu gibi, diğer kabileler nezdinde de itibar sahibiydi. Mekke müşrikler de Medinelilerle ilişkilerinde onu muhatap kabul etmişlerdir. Hudeybiye'de Hz. Peygamber ve Müslümanların umre yapmalarına izin vermeyen müşrikler, Abdullah b. Übeyy'e umre yapma ayrıcalığı tanımışlardır. Medinelilerin çoğunluğunun ittifakıyla krallık tacını giymeye hazırlandığı sırada Hz. Peygamber'in hicretiyle bu beklentisi gerçekleşmemiştir. Medinelilerin İslam'ı benimsemesiyle iktidarı ve otoritesi sarsılmış, halkın Hz. Peygamber'in etrafında toplanmasıyla yalnızlaşmıştır. Bu yüzden Resûlullah'a karşı daha ilk günden düşmanca davranmaya başlamıştır. Müslümanların Bedir Savaşı'nda büyük bir zafer kazanmaları üzerine İslam'a girdiğini ilan etmiştir. Ancak siyasi, idari otoritesi ve krallığın önünde engel olarak gördüğü Hz. Peygamber'e, hayatı boyunca derin bir kin ve düşmanlık beslemiştir. İslam'a girdiğini ilan ettikten sonra da Hz. Peygamber'i bertaraf ederek tekrar lider olmak için çabalamıştır. Kaynukaoğulları'nın cezalandırılmaları ve sürgün edilmelerini engellemek için Resûlullah nezdinde girişimde bulunmuş, haklarında sürgün kararı verilen Nadiroğulları'nı da askeri destek vaadinde bulunarak direnmeye ikna etmiştir. Fakat Yahudi dostlarına verdiği sözleri ve vaatlerini yerine getirmemiştir. Önce Medine'deki Yahudilerin sürgün edilmesi ve cezalandırılmaları, arkasından Mekke'nin fethiyle dostlarını ve müttefiklerini kaybettiği gibi akıl hocalarını da yitirmiştir.

¹⁸⁶ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 10/205; İbn Kesir, *Bidâye*, 4/693.

¹⁸⁷ Diyarbekrî, *Târîh*, 2/140-141; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 8/54; Köksal, *Tarih*, 9/426.

¹⁸⁸ Vâkıdî, *Megâzi*, 3/1058; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/242; Köksal, *Tarih*, 9/422.

¹⁸⁹ Köksal, *Tarih*, 9/426.

¹⁹⁰ Vâkıdî, *Megâzi*, 3/1058-1059; Köksal, *Tarih*, 9/422-423.

¹⁹¹ Vâkıdî, *Megâzi*, 3/1058-1059.

¹⁹² Vâkıdî, *Megâzi*, 3/1059; Köksal, *Tarih*, 9/423-426.

¹⁹³ Vâkıdî, *Megâzi*, 3/1059.

¹⁹⁴ Vâkıdî, *Megâzi*, 3/1059; Köksal, *Tarih*, 9/424.

¹⁹⁵ Vâkıdî, *Megâzi*, 3/1057; Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 10/205; İbn Kesir, *Bidâye*, 4/693; Diyarbekrî, *Târîh*, 2/140; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 8/54.

¹⁹⁶ Vâkıdî, *Megâzi*, 3/1057; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 8/54.

İbn Übey, tertiplelediği yıkıcı ve bölücü faaliyetlerle Hz. Peygamber'in işini her zaman zorlaştırmaya çalışmış, Yahudi dostları, müşrikler ve Hristiyan Ebû Âmir ile de işbirliği yapmıştır. Bu işbirliği çerçevesinde Uhud Savaşı'nın en kritik aşamasında asılsız gerekçelerle yandaşlarıyla ordudan ayrılmıştır. Bu hareketiyle ordu komutanı pozisyonunda bulunan Resûlullah'a isyan etmiştir. Müttefikleriyle tertipleedikleri planın bir parçası olarak Ensar'ı ordudan ayırmaya, buna karşılık Yahudi dostlarını orduya dâhil etmeye kalkışmış, fakat Resûlullah buna izin vermemiştir.

Uhud'da şehit olanları, Hz. Peygamber'in göz göre göre ölüme sürüklediğini iddia etmiştir. Resûlullah ile gazveye katılmayı, bir hiç uğruna hayatı tehlikeye atmak olarak görmüş, müminleri ölüm korkusuyla cihattan alkoymaya çalışmıştır. Ganimet elde etme gayesiyle Benî Mustalik Gazvesi'ne katılmış, Ensar ile Muhacir arasında çatışma çıkarmaya kalkışmıştır. Resûlullah, onun Ensar-Muhacir arasında çatışma çıkarmaya yönelik çabalarına fırsat vermemiştir. Sözlerini inkârdan ve başkalarına iftira etmekten çekinmemiştir. Yalancılığı ve ikiyüzlülüğü vahiyle ortaya çıktığında tövbe etmeye yanaşmadığı gibi Resûlullah'ın kendisi hakkında bağışlanma dilemesine ihtiyacı olmadığını belirterek reddetmiştir.

Benî Mustalik Gazvesi dönüşünde Hz. Âişe'ye iftira (ifk) olayını tertipleyerek büyük bir günah yüklenmiştir. Bu şekilde Hz. Peygamber'in itibarını ve şerefini lekelemeyi, insanlar nezdindeki saygınlığını bitirmeyi, aile hayatını altüst etmeyi hedeflemiştir. İbn Übeyy'e had cezası uygulanması konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte, cezanın uygulandığına dair kaynaklarda ayrıntılı bilgi yoktur.

Tebük Seferi'ne çıkıldığında alternatif bir karargâh kurmuş, Resûlullah'ın ashabını Bizans gibi güçlü bir devlete karşı savaşa götürmekle ölüme sürüklediğini iddia ederek geri dönmüştür. Fakat örgütleyerek sefere gönderdiği münafık grup, Hz. Peygamber'e suikast dâhil ordu içinde fitne peşinde koşmuştur. Onun kontrolünde hareket eden yandaşları, Ebû Âmir'in direktifiyle karargâh olarak Mescid-i Dırâr'ı da inşa etmişlerdir.

İbn Übey, gerçek yüzü ve yalancılığının vahiyle deşifre edilmesiyle toplum nezdinde saygınlığını kaybetmiştir. Kalkıştığı her nifak hareketi sonrasında münafıklığı vahiyle tescillenmiş, hor ve hakir görülmeye, itilip kakılmaya başlamıştır. Uhud Gazvesi sonrasında mescitte kendisine tahsis edilen makamından apar topar kovulmuş, yakın arkadaşları dahi onu savunmamıştır.

Resûlullah, zahiren de olsa Müslüman gibi ibadetleri yerine getirdiği, Müslümanların safında bulunduğundan hayatında da öldüğünde de Müslüman gibi muamele etmiştir. Resûlullah'ın ona karşı takip ettiği siyaseti hoşgörü olarak tanımlamak yanlıştır. Zira Resûlullah'ın, Kur'an'da kimliği, kişiliği, planları, fitne ve fesatları ortaya konulan İbn Übeyy'e müsamaha göstermesi söz konusu olamaz. İbn Übey ile fiilen bir savaşa kapı aralayacak davranışta bulunmamış, İslam toplumunda bir çatışmaya fırsat vermek istememiştir. Hal ve hareketlerini dikkatli bir şekilde takip etmiş, ona karşı ince bir siyaset izlemiş, nifakın topluma sirayet etmesine ve güçlenmesine engel olmuştur. Resûlullah'ın bu siyaseti sayesinde Abdullah b. Übeyy'in, şek-şüphe içinde bulunan zayıf akıllı ve saf Müslümanlardan entrikalarına alet ettiği çok sayıda kişi, tövbe ederek samimi birer mümin olmuştur. Müslümanlar güçlendikçe de İbn Übeyy'in gücü ve nüfuzu azalmıştır.

Münafıklık/nifak ırsf bir durum değildir. İbn Übeyy'in oğlu Abdullah, sahabenin önde gelenleri arasında yer aldığı gibi Uhud Savaşı'nda şehit düşen sahabeden Hanzala b. Ebû Âmir, İbn Übeyy'in Müslüman olan kızı Cemile ile evliydi.

İbn Übey, Mescid-i Dırâr'ın yıkılmasına üzüntüsünden yirmi gün kadar hasta yattıktan sonra ölmüştür (9/630). Resûlullah, oğlu Abdullah'ı onurlandırmak ve Bedir'de esir düşen amcası Hz. Abbas'a gömleğini vermesine karşılık, kendi gömleğini ona kefen yapmıştır. Hz. Ömer'in itirazı karşısında muhayyer bırakıldığını belirterek namazını kılmıştır. Ayrıca onun İslam'dan çıktığını gösteren açık bir delile rastlanmamıştır. Kesin olarak yasaklanmasından sonra Resûlullah, hiçbir münafığın namazını kılmamıştır. Abdullah b. Übeyy'in ölmesi ve İslam'ın güçlenmesiyle yandaşları önemli bir destekten de mahrum kalmışlardır.

İbn Übeyy'in Hz. Peygamber'e karşı yürüttüğü düşmanca faaliyetler neticesinde hiçbir zaman hayal ettiği krallık emeline ulaşamamıştır. Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara tahammülü zor olaylar yaşatmış, içinde beslediği nifak yüzünden kendisi de psikolojik sıkıntılar çekmiştir. Câriyelerini menfaat karşılığında fuhşa zorlaması sebebiyle hakkında ayet nazil olmuş, fakat o bu ahlaksızlığı devam ettirme konusunda ısrar etmiştir.

Kur'an'da hallerini düzeltmeleri tavsiye edildiği ve tövbe kapısının daima açık olduğu hatırlatıldığı halde İbn Übey, bu fırsattan yararlanamamıştır. Yaptıklarıyla, tarihte yaşamış şeytani tipleri hatırlatmaktadır. Çünkü o, Hz. Peygamber'e kötülük yapmayı hayatının gayesi olarak görmüştür. Abdullah b. Übey, planladığı ve gerçekleştirdiği nifak hareketleriyle şüpheye yer bırakmayacak kesinlikle münafıkların reisi olarak tarihe geçmiş ve lanetle anılmıştır.

Beyanname

- 1. Finans/Teşvik:** Yazar, çalışmada herhangi bir finans/teşvik kullanılmadığını beyan etmektedir.
- 2. Çıkar Çatışması:** Yazar, çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.
- 3. Etik Beyan:** Yazar, bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu beyan etmektedir. Bu araştırma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Kaynakça

- A. Schaade. "Abdullah b. Ubey". *İslâm Ansiklopedisi*. 1/43-44. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1997.
- Alper, Hülya. "Münafık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/564-566. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Apaydın, Mehmet. *Siyer Kronolojisi*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018.
- Avcı, Casim. "Kaynuka (Benî Kaynuka)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/88. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Aynî, Bedreddin el-. *Umdetü'l-Kârî şerhi Sahihî'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru'l-fikr, ts.
- Bağdadî, Ebû Cafer Muhammed b. Habîb el-. *el-Kitâbü'l-muhabber*. Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, ts.
- Bakan, Tevhid. "Hz. Peygamber'in Abdullah b. Übeyy'in Cenâze Namazını Kılması". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (2013), 211-240.
- Belâzûrî, Ahmed b. Yahya. *Fütûhu'l-Büldân*. Beyrut: Müessesetü'l-Maârif, 1987.
- Belâzûrî, Ebû'l-Abbas Ahmed b Yahyâ b Cabir. *Ensâbü'l-eşraf*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1996.
- Buhârî, İsmâîl b. İbrâhîm Cu'fi. *Sahihu'l-Buhârî*. thk. Mustafa Dîb el-Buga. Dimaşk: Dâru İbn Kesir, Dâru'l-Yemâme, 1993.
- Buhl, Frants. "Münafıklar". *İslam Ansiklopedisi*. 8/800-801. İstanbul: Maarif Basımevi, 1960.
- Caetani, Leon. *İslam Tarihi*. çev. Hüsey Cahid n. İstanbul: Tanin Matbaası, 1925.
- Cürcani, eş-Şerif Ali b Muhammed. *Ta'rifat*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1983.
- Çantay, Hasan Basri. *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*. İstanbul: Risâle Yayınları, 2005.
- Davud, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi Ebu Davud Sicistanî Ebu. *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi*. çev. Necati Yeniel - Hüseyin Kayapınar. İstanbul: Şamil Yayıncılık, 1991.
- Davudoğlu, Ahmed. *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*. İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1990.
- Demircan, Adnan. *Hz. Peygamber Döneminde Münafıklar*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- Deniz, Tekin. *Abdullah b. Übey b. Selûl ve Hz. Peygamber'le İlişkileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2007.
- Derveze, İzzettin. *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*. İstanbul: Yöneliş Yayınları, 1989.
- Diyarbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan. *Tarihü'l-hamis fî ahvâli enfesi nefis*. Beyrut: Müessesetu Şa'ban, ts.
- Emiroğlu, H. Tahsin. *Esbab-ı Nüzul*. İstanbul: Yasin Yayınevi, 2013.
- Fayda, Mustafa. "İfk Hadisesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 21/507-509. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Hasenî, İbn Acîbe el-. *Bahru'l-medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*. çev. Dilaver Selvi. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2014.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemaeddin Abdülmelik. *Sîretü'n-Nebeviyye*. thk. Ömer Abdüsselam Tedmurî. Kahire: Dâru'r-Reyyân, 1987.
- İbn İshak, Ebû Abdullah Muhammed b İshak b Yesar İbn. *Sîretü İbn İshak*. Hayra Hizmet Vakfı, 1981.
- İbn Kayyim, el-Cevziyye. *Zâdu'l-Meâd*. çev. Şükrü Özen vd. İstanbul: İklim Yayınları, 1989.
- İbn Kesir, Ebû'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azim*. thk. Sami b. Muhammed Selame. Riyad: Dâru Taybe, 1997.

- İbn Kesir, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b Ömer İbn. *el-Bidâye ve'n-nihaye*. thk. Muhyiddin Dîb Müstû. Katar: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, 2015/1436.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim. *el-Maârif*. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: Dâru'l-Maârif, 1981.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid Rebei el-Kazvinî. *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*. çev. Haydar Hatipoğlu. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1982.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî. *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1997.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî. *Tabakâtü'l-kübra*. thk. Ali Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2001.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî. *Tabakâtü'l-kübra*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru Sadır, 1968.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed Bağdâdî. *Zâdü'l-mesir fi ilmi't-tefsir: Tefsir İlminde Yolculuk Ağı*. çev. Abdülvehhab Öztürk. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2009.
- İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b Muhammed b Abdülkerim. *el-Kâmil fi't-tarih*. Beyrut: Dâru Beyrut, 1992.
- İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Râgıb. *Müfredatu Elfâzi'l-Kur'ân*. thk. Safvan Adnan Davud. Beyrut: Dârü'l-Kalem, 2002.
- Kılıç, Sadık. *Kur'an'a Göre Nifak*. İstanbul: Furkan Yayınları, 1982.
- Koçyiğit, Talat. "Abdullah b. Übey b. Selûl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/139-140. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Köksal, M. Asım. *İslam Tarihi*. İstanbul: Şâmil Yayınevi, 1981.
- Kur'an Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir*. çev. Hayreddin Karaman vd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2004.
- Kurtubî, Ebü'l-Hasan Ali Halef b. Abdülmelik İbn Battal el-. *Şerhu Sahîh-i Buhârî*. thk. Yasir b. İbrahim Ebû Temîm. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2000.
- Meydânî, Abdurrahman Habenneke. *Zâhiretü'n-nifâk ve habâ'isü'l-münâfikîn fi't-târîh*. Dîmaşk: Dârü'l-Kalem, 1993.
- Muhammed Mellâh, Mahmud b. Muhammed. Ta'lîk ale'r-Rahîki'l-Mahtûm. Mısır: Dâru't-Tedmiriyye, 2010.
- Nâbî, Yusûf. *Zeyl-i siyer-i Veysî*. çev. Abdulsamet Özmen. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Önkâl, Ahmet. "Mustalik (Benî Mustalik)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/360-361. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Özkan, Mustafa. "Medine Vesikası". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. EK-2/212-215. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Özkuyumcu, Nadir. "Nadîr (Benî Nadîr)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/275-276. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Sezikli, Ahmet. *Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri*. Ankara: TDV Yayınları, 2001.
- Söylemez, Mehmet Mahfuz. "Hz. Muhammed'in Hayatı". *Hz. Muhammed (sav) ve Mesajı*. ed. Mehmet Mahfuz Söylemez. 13-44. Çorum: İslami İlimler Dergisi Yayınları, 2014.
- Söylemez, Mehmet Mahfuz. "Tarih Üzerine Notlar". *Milel ve Nihal* 4/3 (Aralık 2007), 9-17.
- Süheylî, Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b Abdullah b Ahmed. *Ravzû'l-ünûf ve'l-meşrâ'u'r rivâ : fi tefsiri me'stemele aleyhi hadîsü sîreti Resûlillâhi sallallahu aleyhi ve sellem ve'hte'vâ*. thk. Muhammed İbrahim el-Bennâ. Dübey: Caizetu Dübey ed-Devliyye li'l-Kur'âni'l-Kerim, 2021/1442.
- Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b Cerîr b Yezid. *Câmiü'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1984.
- Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b Cerîr b Yezid. *Târîhu't-Taberî*. thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim. Beyrut: Darü's-Süveydân, 1967.
- Temel, Ali Rıza. *İslam Davası ve Münafıklar*. İstanbul: Bahar Yayınları, 1987.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre Sülemî. *Sünenü't-Tirmizî*. Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1974.
- Umerî, Ekrem Ziya. *Medine Toplumunu*. çev. Nureddin Yıldız. İstanbul: Risâle Yayınları, 1998.
- Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b Ömer b Vâkıd el-Eslemî. *Meğâzî*. thk. Marsden Jones. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1966.
- Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.
- Yıldız, Abdullah. *Hz. Peygamber ve Gizli Düşmanları Münafıklar*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.
- Yiğit, İsmail. "Tebük Gazvesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 40/228-230. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Zebîdî, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Ahmed b. Abdüllatif. *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*. çev. Ahmed Naim, Miras Kâmil. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018.
- Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Tarihü'l-İslâm ve vefeyatü'l-meşahir ve'l-a'lâm : el-megazi ve't-tercemeti'n-nebeviyye*. thk. Beşşar Avvad Ma'ruf. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, ts.

Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ : Sîretü'n-Nebeviyye*. thk. Beşşar Avvad Ma'ruf. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, ts.

Zemahşerî. *Keşşâf Tefsiri=el-Keşşaf an hakâ'iki gavamidi't-tenzil ve uyuni'l-ekâvil fi vucuhi't-te'vil (metin-çeviri)*. ed. Murat Sülün. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2016.

Zümrüt, Osman. "İslam Tarihinde 'Zararlı Mescid' (Mescid-i Dırar) Olayı ve Günümüze Anımsattıkları". *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/17 (Eylül 2004), 9-30.